

JOHANNA VIIMARANTA

Suomen veden ääniin liittyvien imitatiivien vakiintuneisuus erityyppisten aineistojen perusteella

1 Johdanto

Suomen kielessä veteen liittyviä aistihavaintoja kuvaavat mm. seuraavat muodoltaan vakiintuneet taipumattomat sanat (imitatiivit eli onomatopoeettiset interjektiot): *klunk, kohi, kuoh, liri, liti, lits, loiskis, loti, läti, läts, molskis, pirsk, pläts, polskis, pori, pul(i), roiskis, tip*. Tämä sanaluettelo perustuu aiempaan tutkimukseeni (Viimaranta–Aleksandrova–Bogomolov–Pasmor–Tikkanen 2016). Vaikka puhuja saattaakin mieltää oman kielensä imitatiivit luonnollisen kuvaileviksi, ovat ne silti kielikohtaisia. Toisen kielen puhuja ei aina tunnista tällaisia sanoja vieraasta kielestä varsinkaan ilman kontekstia (J. Leskinen 1998). Kiinnostavaa on myös, miten äännesymboliikka, äänteiden ja niiden yhdistelmien yhteys merkityksiin, toteutuu näissä sanoissa.

Tässä artikkelissa edellä mainittuja sanoja ja niiden variantteja tarkastellaan sellaisissa konteksteissa, joissa vesi yksin tai kontaktissa esineeseen tai olentoon saa aikaan ole-massa, kuviteltavissa tai kuvailtavissa olevan äänen. Näissä käytöissä nämä sanat ovat siis aidosti imitatiivisia eli jäljitteleviä. Laajemmin imitatiiveja voidaan käyttää myös silloin, kun tilanteeseen ei edes kuvitella ääntä: esimerkiksi sopivat kovia äkillisiä ääniä kuvaavat sanat (suomessa esim. *pam, ta-daa*) kuvattaessa metaforisesti tai metonymisesti yllättäviä, ääneen liittymättömiä reaktioita (Jääskeläinen 2013; Viimaranta–Vihervä 2019).

On tapana olettaa, että tutkijayhteisö voi tutkimuksella määrittellä ne kielen järjestelmässä olevat ilmaisukeinot, joista puhuja valitsee puhetilanteessa yhden. Tällainen näkökulma näkee kielenkäytön ainakin jossain määrin ennakoitavana. Sanojen vakiintuneisuus puolestaan sisältää ainakin tunnistettavuuden ja merkityksen määrittelyvyyden. On myös väitetty, että suomen ekspressiiviset sanat ovat tilannesidonnaisia ja niille on sen takia vaikea abstrahoida merkityksiä (Jarva 2003, 75). Toisaalta useiden muiden kielten osalta vastaavista sanoista on laadittu kokonaisia sanakirjoja (mm. puola: Bańko 2008; ranska: Enckell–Rézeau 2003) ja myös suomen imitatiivien tutkimuksessa on käytetty sanakirja-aineistoja (esim. J. Leskinen 2001; Jääskeläinen 2015). Voiko tällaisille sanoille siis kuitenkin

jonkin aineiston perusteella määritellä kielenpuhujien jakaman merkityksen? Ulla Vanhatalo (2001) on esittänyt, että muun muassa ekspressiivisten lekseemien merkitystä voidaan tarkastella hierarkialtaan erilaisten merkityskomponenttien avulla ja nämä komponentit voi määritellä vertailemalla lekseemejä keskenään. Tällaista vertailua varten jäljempänä esitellään mahdollisina aineistoina sanakirja-aineistoja, korpusaineistoja, videoaineistoon perustuvaa elisitaatiotestiä¹ ja internetin kautta toteutettua kyselytutkimusta².

Tämän artikkelin tutkimuskysymykset ovat seuraavat: 1) Miten veteen liittyvien imitatiivien merkitys suhteutuu toisiinsa? 2) Voiko ennakoida, mitä sanaa kielenpuhujat käyttävät tiettyssä tilanteessa? 3) Onko näiden sanojen sananmuodostus ja äännesymboliikka aiemmin kuvatun kaltaista? 4) Miten eri puhujien intuitio näistä sanoista osuu yhteen? Näiden kysymysten lisäksi pohdin erilaisten aineistonhankintamenetelmien käytettävyyttä semantiikan tutkimuksessa.

Seuraavassa esittelen ensin aiheeseen liittyvää aiempaa tutkimusta etenkin sanojen muodon ja merkityksen vakiintuneisuuden näkökulmasta. Sen jälkeen esittelen aineistoni ja sen analyysissa käytetyt menetelmät. Viimeiseksi tulkitseen saamani tulokset.

2 Suomen äännesymbolisen sanaston aiempi tutkimus muodon ja merkityksen vakiintuneisuuden näkökulmasta

Suomen äännesymbolisesta sanastosta on tehty jonkin verran tutkimusta (mm. Ruoppila 1934; 1935; Rytönen 1935; 1940; Penttilä 1940; 1963, 256–258, 503–504; Ravila 1952; Anttila 1976; H. Leskinen 1991; J. Leskinen 1998; 2001; Mikone 2002; Jarva 2003; Jääskeläinen 2013; 2015). Yksi toistuva huomio on ollut tällaisen sanaston valtava variaatio. Voisiko näitä sanoja kuitenkin pitää vakiintuneina? Vakiintuneiksi voi määritellä sellaiset sanat, jotka löytyvät yleiskielen sanakirjoista. Tällaisilla sanoilla on vakiintunut oikeinkirjoitusasu, niiden käytöstä löytyy esimerkkejä kirjallisista lähteistä, ja niitä käytetään tietyn merkityksen kielellistämiseksi. Niiden ero lähisynonymeihin voidaan myös määritellä.

Anni Jääskeläinen (2015, 466–467) jakaa imitatiivit Rhodesia (1994) seuraten ”kesyihin”, ”villeihin” ja ”puolivilleihin” sen mukaan, miten vakiintuneita sanat ovat. ”Kesy-

1 Tässä artikkelissa kuvattavalla elisitaatiotestillä saatua aineistoa on käytetty aiemmin osana venäjäksi julkaistua vertailevaa tutkimusta (Viimaranta ym. 2016). Siinä kysyttiin, millaisia veteen liittyviä onomatopoeettisia interjektioita tutkimuksen kuvaamissa tilanteissa käytetään ja onko venäjän ja suomen näissä sanoissa havaittavissa foneettista samankaltaisuutta. Haluttiin myös selvittää, toteutuvatko lausetason vastauksessa ne syntaktiset funktiot, joita toisaalta onomatopoeettisille interjektioille ja toisaalta verbeille näissä kielissä on tutkimuskirjallisuudessa annettu. Sanatasolla tutkimuksen tulos oli, että veden ääniin liittyvät suomen ja venäjän sanat ovat hyvinkin erilaisia, mutta joissain tapauksissa löytyi foneettista samankaltaisuutta. Esimerkiksi suomessa käytetään sanoja *pulp* ja *puli* ja venäjässä *bul'* ja *bul'k* kuvaamassa kuplivan veden ääntä. Tässä artikkelissa saman aineiston osa, suomenkieliset sanaston vastaukset, on uudelleen analysoitu tarkemmin ja tämä osa aineistosta julkaistaan ensimmäistä kertaa kokonaisuudessaan.

2 Saman tyyppistä menetelmää (perinteisen paperisen lomakkeen avulla) ja sen soveltuvuutta sanastotyöhön ja synonymian tutkimukseen on väitöskirjassaan käsitellyt Ulla Vanhatalo (2005).

imitatiivit ovat mukautuneet kielen systeemiin, mm. sen tavurakenteeseen ja foneettiseen järjestelmään. Niitä voi löytää esimerkiksi sanakirjoista, ja niillä voi olla vakiintunut merkitys. Täysin viljejä sanoja puolestaan ei voi edes kirjoittaa: jo kirjoitusasun valinta tekee sanasta puolivillin (Jääskeläinen 2015, 467).

Imitatiivien sananmuodostuksessa on havaittu yleisiä tendenssejä, joita ovat reduplikaatio, tietyille kielelle epätyypillisten foneettisten segmenttien käyttö ja tiettyjen segmenttien yhteys semanttisiin kenttiin (Hinton–Nicholls–Ohala 1994, 9). Nämä piirteet ovat tyypillisiä myös suomen imitatiiveille.

Sanahahmo tarkoittaa ”sanan fonologista ilmiä, skemaattista runkoa, joka rakentuu sen tavuluvusta sekä fonologisesta ja morfologisesta rakenteesta” (VISK, §147). Tästä näkökulmasta sananmuodostus toteutuu analogisesti ja sanahahmo voi toimia muottina muiden sanojen muodostumiseen sanan alkuperästä riippumatta (vrt. VISK, §148). Suomen sanahahmoltaan samanlaiset imitatiivit muodostava sarjoja, joissa vokaalit ja konsonantit varioivat. Siinä missä ei-äännesymbolisella sanalla on määriteltävissä oleva sanan leksikaalisen merkityksen sisältämä kanta, esim. *kala* (*kala-kalastaa-kalastus/kalastaminen*; *kala-kalastaa-kalastella-kalastelu/kalasteleminen*), imitatiiveilla kanta siis vaihtelee (esim. *lits/lots/läts/löts*; *rits/rots/räts/röts*). Tällaisesta vaihtelevasta kannasta on käytetty termiä *juuri* (Rytkönen 1940; Koivisto 2013, 311; Jarva 2003, 89). Fonesteemeilla tarkoitetaan pienimpiä konventionaalisia äännesymbolisia yksiköitä (esim. Hinton ym. 1994, 5; Jääskeläinen 2015, 471). Fonesteemeja saattaa siis tämän tulkinnan mukaan olla useitakin samassa juuressa, esim. *lits* sisältää veden ääniin liittyvän fonemaattisen alkukonsonantin *l-* ja tietynlaista kontaktia merkitsevän *-ts*-yhtymän lopussa. Myös niiden välissä olevalla vokaalilla voi olla merkitystä erottava funktio.

Sananmuodostuskeinona kannanvaihtelua kutsutaan vartalonsisäiseksi johdoksi tai vartalojohdoksi (Räisänen 1983, 134; VISK §148). Siinä tapahtuva vokaalien ja konsonanttien variaatio on yhteydessä merkityseroihin (Jääskeläinen 2015). Vartalojohdon yleisyyden lisäksi imitatiivien muotit sisältävät tyypillisesti reduplikaatiota, ja samajuuristen imitatiivien välinen suhde voidaan tulkita tiettyjen johtimien avulla syntyneeksi (*roisk-roiskis-roiskista*).

Osa imitatiiveista on syntynyt verbeistä tai substantiiveista takaperoisjohdon seurauksena. Kuitenkin sananmuodostuksen suunta voi olla vaikeasti todistettavissa ja kaikkien on kiistanalaista, onko sillä merkitystä nykypuhujan kielenkäytölle ja mielikuvalle sanojen välisistä suhteista – takaperoisjohdetut imitatiivit kun sopivat samoihin muotteihin kuin muutkin. On myös huomattava, että imitatiivi ja saman juuren sisältävä verbi eroavat keskeisesti siinä, että verbien merkitys on lähes aina konkreettisesti aistimusta tai siihen liittyvää tapahtumaa kuvaava, kun taas imitatiiveille tämä merkitys on vain yksi useista käyttötarkoituksista. Tämän takia imitatiivien käyttöä, merkityksiä ja vakiintuneisuutta on tutkittava erikseen.

Jääskeläinen erottaa suomen imitatiiveille seuraavat sanahahmot (esimerkit omasta aineistostani): yksitavuinen konsonanttiloppuinen imitatiivi (*pläts*), yksitavuinen vokaaliloppuinen imitatiivi (*huu*), *s*-sarja-imitatiivi (*roisk-roiskis-roiskista*), kahden lyhyen tavun

CV-CV-imitatiivihahmo (*puli*), kolmitavuinen *ti*-loppuinen imitatiivi (ei esimerkkiä) ja *n*-loppuinen ”instruktiivityyppi” (*lorin*) sekä yksittäishahmoiset imitatiivit (Jääskeläinen 2013, 82–91). Sanahahmot voivat myös toistua tai yhdistyä, ja niiden kirjoitusasussa on etenkin äänen pituutta tai voimakkuutta heijastavan vokaalin tai loppukonsonantin variaatiota (Jääskeläinen 2013, 92–99).

Aiempi tutkimuskirjallisuus on selittänyt, miten imitatiivit ovat muodostuneet ja millaisia lainalaisuuksia muotojen moninaisuudessa on. Mutta miten tämä yhdistyy merkityksen ja käyttöyhteyksien vakiintuneisuuteen?

On jo pitkään tiedetty, että variaatiota samaa juurta edustavien kuvailevien sanojen välillä tapahtuu niin eri puhujien kesken kuin samallakin puhujalla (Ruoppila 1934). Epäselvempää on, liittyykö tämä variaatio sanojen merkitykseen. Ulla-Maija Kulosen (1996, 24–27) mukaan deskriptiivisanoille on tyypillistä suuri varioivuus, joka ei todennäköisesti ole täysin sattumanvaraista. Varioivuus koskee kuitenkin hänen mukaansa olemassa olevia sanajuuria, eikä ole todisteita täysin uusien sanojen syntymisestä. Veikko Ruoppilan mukaan (1935) vokaalien variaatio ei selity merkityksen muutoksella vaan muilla, etenkin tyylillisillä, seikoilla. Eve Mikone (2002, 89) on tästä eri mieltä – hänen mukaansa äänten muutos tuottaa lähes aina merkityksen muutoksen. Heikki Leskisen tutkimuksen mukaan onomatopoeettiset verbit ovat monissa tapauksissa vakiintuneet tiettyjen subjektien kanssa käytettäväksi, mutta samajuuristen verbien merkityserot ja äännesymboliikan lainalaisuudet voivat olla häilyviä (H. Leskinen 1991). Juha Leskisen (1991, 49) mukaan imitatiivien merkitys on horjuva ja epämääräinen ja muodotkin usein vaihtelevia – sama ilmaus voi viitata useisiin eri tarkoitteisiin ja yhtä tarkoitetta on mahdollista jäljitellä useilla erilaisilla imitatiiveilla. Myöskään Vesa Jarvan (2003, 64–65) mukaan ei ole syytä olettaa, että deskriptiivisissä sanoissa äänteet tai äänneyhdistelmät olisivat yhteydessä tiettyyn merkitykseen.

Jääskeläinen (2015) on kuitenkin löytänyt imitatiivien äännesymboliikasta tiettyjä johdonmukaisuuksia ja erottanut myös muutamia veden ääniin liittyviä konventionaalisia äänneyhdistelmiä. Hänen mukaansa *loiskis*-rakennetyypin (*CViskis*) sanoilla *l*-foneemi liittyy veteen ja sen roiskumiseen paljon, kun taas *r* assosioituu roiskumiseen mutta vain vähäiseen nesteeseen määrään (mts. 479). Laajemminkin hän yhdistää *l*-foneemin nesteeseen ääniin (mts. 480–481). Palaan näihin huomioihin nestemäisyyden äännesymboliikasta aineistoni analyysissä.

Aiemman tutkimuskirjallisuuden perusteella voisi siis olettaa, että tutkimani imitatiivit varioivat tiettyjen lainalaisuuksien mukaisesti oman sanahahmonsa sisällä. Konventionaalistuneiden sanojen lisäksi voisi olettaa löytyvän myös okkasionaalisesti käytettyjä villimpiä imitatiiveja, joiden sisältämät fonemaattiset ainekset antaisivat lisätietoa äännesymboliikan vakiintuneisuudesta. Muodoltaan eroavien sanojen voisi olettaa eroavan myös merkitykseltään, mutta aiempi kirjallisuus ei pysty vastaamaan kysymykseen, miten tarkkaan tämä merkitys olisi määriteltävissä ja voiko eri sanoja käyttää samoissa käyttöyhteyksissä.

3 Metodit ja aineistot

3.1 Introspektion, sanakirjojen ja korpusaineistojen käytön ongelmia

Yksittäisten informanttien tai tutkijan oman kielitajun käyttö ainoana lähteenä ei sovel-
lu imitatiivien merkityksen ja käytön tutkimukseen, koska eri ihmisten käsitykset niistä
poikkeavat jyrkästi toisistaan. Lisäksi monet pitävät imitatiiveja vähempiarvoisina sanoi-
na, joita eivät itse käytä. (Oman kokemukseni lisäksi tämän vahvistavat Jääskeläinen 2013,
341; Nikitina 2012, 179 ja niissä annetut lähteet.)

Suomen sanakirjat eivät sisällä systemaattisesti imitatiiveja, minkä vuoksi ne eivät
ole yksinään luotettavaa materiaalia imitatiivien merkityserojen tutkimiseen. Tarkastelen
ensin, mitä tietoa sanakirjat antavat artikkelin alussa mainituista veteen liittyvistä imitatiiv-
veista (*klunk, kohi, kuoh, liri, liti, lits, loiskis, loti, läti, läts, molskis, pirs, pläts, polskis, pori,*
pul(i), roiskis, tip). Suomen kielen perussanakirjassa (PS), Kielitoimiston sanakirjassa (KS)
ja Suomen murteiden sanakirjan (SMS 2012) tähän mennessä (painettuna tai verkossa)
julkaistussa aineistossa ei ole mainittu yhtään näistä sanoista. Nykysuomen sanakirjasta
(NS) löytyy *loiskis, molskis, polskis* ja *roiskis*. Suomen kielen etymologinen sanakirja (SKES
1981–1987) sisältää vain sanan *roiskis*. Elias Lönnrotin Suomalais-ruotsalainen sanakirja
(Lönnrot 1958 [1867–1880]) sisältää interjektioiksi määriteltynä ja ruotsinkielisin inter-
jektioikäännöksin varustettuina sanat *klunk, loiskis, roiskis* sekä onomatopoeettisiksi (*voc.*
onom.) merkityt *kohi, lori, pul(i)* sekä substantiiviksi merkityn sanan *liri*. Esimerkkejä
näiden sanojen käytöstä ei Lönnrotin sanakirjasta kuitenkaan löydy. Kaikille luetteloni
sanoille löytyy kuitenkin ainakin yhdestä edellä mainituista sanakirjoista vähintään yksi
samakantainen verbi tai substantiivi, mikä todistaa niiden juurten vakiintuneisuudesta.

Toiseksi imitatiivien käytöstä voi yrittää saada tietoa kielitieteellisistä korpuksista.
Sanojen pieni frekvenssi osoittautuu kuitenkin ongelmaksi. Osasta tämän tutkimuksen
kohteena olevista sanoista ei löydy ainoatakaan relevanttia esimerkkiä Suomen kielipan-
kin Korp-käyttöliittymän kautta käytettävissä olevista aineistoista (corp.csc.fi) (esim.
kohi, pirs), joistakin vain muutamia relevantteja käyttöesimerkkejä (*kuoh, liri, liti, loti,*
läti, pori), toisista (*klunk, lits, loiskis, läts, molskis, pläts, polskis, pul(i), roiskis, tip*) taas
esimerkkejä löytyy paljonkin (sadasta useaan sataan – ainakin kunnes esimerkkejä tutkii
tarkemmin³). Lisäksi koska sanoja ei ole sanakirjoissa, ei niitä ole myöskään hakusanana
korpuksessa. Toki sanaa voi silti hakea merkkijonona, mutta annotaation puuttuminen
tuo joidenkin sanojen kohdalla mukaan runsaasti epärelevantteja esimerkkejä homonyy-
misistä kielen yksiköistä⁴. Valmiit korpusaineistot eivät täten ole kovin hyvä aineistolähde
tutkimuksen kohteena olevien sanojen tutkimukseen.

3 Esim. sanalla *läts* on Kielipankin Suomi24 2017 -aineistossa 607 esiintymää, joista kuitenkin vain 43
on tämän tutkimuksen kannalta relevantteja. Suuressa osassa lopuista esiintymistä kuvataan seksin
ääniä. Samoin sanan *pläts* 263 esiintymästä samassa aineistossa vain 47 liittyy veteen (ja näistä vain
kahdessa jokin esine tai olento päätyy veteen).

4 Esim. sanasta *kohi* merkityksissä 'kohti, kohden, kohdalta' oli Kielipankin Suomi24-aineistossa 166
käyttöesimerkkiä, kun taas minua kiinnostavista imitatiivikäytöistä ei löytynyt ainoatakaan esimer-
kkiä. Ainoa tapa saada tämä selville oli käydä aineisto läpi käsin.

3.2 Käytetty elisitaatiotestimenetelmä

Tämän artikkelin ensimmäinen materiaalin lähde on elisitaatiotesti. Siinä videomateriaalin oli tarkoitus kirvoittaa vastaukset, jotka koehenkilöt kirjoittivat paperille. Osin samantyyppisillä, videoaineistoon perustuvilla kokeilla on tutkittu muun muassa liikkeen kielentämistä (Blomberg 2014; Tuuri 2015). Inspiraatio nimenomaisesti tällaisen menetelmän kokeilemiseen tuli Anneli Pajusen (2015) ja Emilia Tuurin (2015) esitelmistä, joissa näytettiin pätkiä typologisessa tutkimuksessa käytettäviä ranskalaisen Trajectoire-työryhmän videoaineistoista (Ishibashi ym. 2006). Tällaisessa tutkimuksessa koehenkilöt kielentävät suullisesti videolla näytettäviä tilanteita.

Käytetty testi oli osa laajempaa tutkimusta, jossa vertailtiin suomea ja venäjää ja jonka suunnitteli ja toteutti silloinen tutkimusryhmäni. Kerättyään listan vakiintuneina pitämiään veden ääniä kuvaavia onomatopoeettisia sanoja tutkimusryhmä pohti, millaisia niiden oletuksenmukaisesti tyypillisiä käyttöjä voisi helposti eritellä itse kuvattavien videoklippien avulla⁵. Kuvatut tilanteet oli valittu sillä perusteella, että niissä oli sekä yhteisiä että eroavia piirteitä. Näiden piirteiden oletettiin olevan niitä, jotka erottavat lähisynonyymiset imitatiivit toisistaan. Kun videonpätissä heiteltiin erilaisia esineitä (pienää, suurta, kelluvaa, uppoavaa) toisaalta pesualtaaseen ja toisaalta luonnonvesistöön, oli oletuksena löytää vahvistusta sille, että veteen putoavan esineen muoto, koko, kelluvuus ja syntyvät roiskeet ovat merkityksellisiä sanaa valittaessa. Suomen osalta yhtenä kuvattujen tilanteiden valintaan vaikuttavana tekijänä oli se, mitä eroja tutkimusryhmän tulkinnan mukaan on suomen lähimerkityksisillä imitatiiveilla *pläts*, *plätsis*, *loiskis*, *molskis*, *roiskis*.

Elisitaatiotestissä näytettiin kooste 12 lyhyestä (5–15 sekunnin mittaisesta) videoklipistä. Elisitaatiotestin osallistajat täyttivät lomakkeen, jossa oli kutakin videota varten kohta yhdellä sanalla (lähtökohtaisesti imitatiivilla) ja lauseella kuvaamista varten (ks. kuva 1). Tässä artikkelissa käsitellään vain yhden sanan vastauksia, koska lausetaso oli otettu mukaan venäjän onomatopoeettisten interjektioiden syntaktisten ominaisuuksien takia. Lomakkeessa kysyttiin taustatietoina ikä, äidinkieli ja sukupuoli. Osallistujia johdateltiin tehtävään yhden videoklipin avulla, jossa oli esimerkkivastaukset. Vastausten kirjoittamista varten oli kunkin videonpätjän välissä 30 sekunnin mittainen tauko. Tauot oli valmiiksi ohjelmoitu näytettävään videotiedostoon. Valmisteluineen testin teko kesti kaikkinsa noin 15 minuuttia, josta varsinainen testi noin 10 minuuttia.

Videomateriaali valittiin testiin siitä syystä, että verrattuna esimerkiksi skemaattisempiin kuviin tai animaatioihin se antoi mahdollisuuden kuvata tilannetta tarkasti. Tässä kokeessa videoaineisto yhdistettiin paperiseen kyselylomakkeeseen, koska tarkoituksena

5 Selvä on, että veteen liittyy myös muita tilanteita ja toisaalta kokeessa haettuja ja siinä ilmenneitä sanoja käytetään myös muita tilanteita kuvaamaan.

TUTKIMUS

veteen liittyvistä ääntä jäljittelevistä sanoista

Kiitos osallistumisesta. Toivottavasti oli kivaa 😊

~ ~ ~ ~ ~

_____ (äidinkieli/-kielet) _____ (sukupuoli) _____ (ikä)

1) Katsottuasi kunkin videopätkän kuvaa se **YHDELLÄ SUOMENKIELISELLÄ ”VEDEN ÄÄNEN” SANALLA**, joka kuvailee vettä tai sen kontaktia esineeseen. |

2) Millaisen **LAUSELLA** voi kuvata videon tilannetta?

VASTAUS		
Videon nro	ääntä kuvaava sana	lause
0	tip	Hana tiputtelee./ Hanasta kuuluu tip, tip.
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		

Kuva 1. Elisitaatiotesteissä käytetyn lomakkeen yläosa.

oli testata kielenkäyttöaineiston hankintaa ilman erityislaitteita.⁶ Videoklipit on kuvattu kännykkäkameroilla ja lopullinen videokooste editoitu ilmaisohjelmalla. Testitilanteissa käytössä on ollut vain nykyinen luokkahuonestandardi: videotykki, kannettava tietokone ja kaiuttimet. Videokuvan laatu saatiin vaikeuksitta erinomaiseksi, eikä se osoittautunut ongelmaksi myöskään esitystilanteissa. Äänentoiston etukäteistestaamiseen jouduttiin sen sijaan kiinnittämään erityistä huomiota.

Ennen ensimmäistä suoritusta testiä oli pilotoitu Turun yliopiston venäjän kielen oppiaineen henkilökunnan kokouksessa. Testiä sekä annettua vastausaikaa muokattiin

⁶ Uusissa tutkimussuuntauksissa ympäri maailmaa käytetään studio-olosuhteissa yhä tarkempia manipuloivia laitteistoja, kuten videokameroita ja silmänliikekameroita, mm. tutkimaan kielenkäytön ja eleiden suhdetta ja kommunikaation lainalaisuuksia. Tällainen tutkimus epäilemättä antaa tarkkaa tietoa aiheista, joita ilman sitä ei pystytä tutkimaan, mutta mielestäni uudentyyppisten aineistojen käytön ei tarvitse aina vaatia erikoislaitteita.

pilotista saadun materiaalin ja suullisen palautteen avulla. 30 sekunnin vastausaikaa voi pitää lyhyenä, mutta tarkoituksena oli saada testattavilta spontaani, ensin mieleen tullut vastaus. Joillekin vastaajille aika oli selvästi liian lyhyt, vaikka suurin osa kykenikin toimimaan sen puitteissa ja jopa ehti korjaamaan aiempia kohtia. Tarkoitus oli nimenomaan, ettei vastaajilla olisi mahdollisuutta muokata vastaustaan jälkikäteen.⁷

Esittelen seuraavassa kirjoitusmateriaalina käytetyn videoaineiston⁸.

Testivideo (o) kuvasi veden tippumista hanasta jo ennestäänkin vettä sisältävää lavuaariin. Tämä tilanne oli valittu testiin johdattelevaksi videoksi, koska oletettiin, että sen tapauksessa variaatio on minimoitu – että ainoa tätä tilannetta kuvaava imitatiivi on *tip*. Samalla ei pidetty mahdollisena, että sana olisi suomenpuhujille vieras.

Muut videot kuvaavat seuraavia tilanteita: (1) litteä pieni esine (kiven) tippuu ja uppoaa lavuaariin, (2) veteen puhalletaan pillillä ja syntyy kuplia, (3) aallot lyövät merenrantaan, (4) vesi valuu liristen hanasta lavuaariin, (5) mies kävelee kumisaappaissa, joiden sisällä on vettä, (6) nainen nielee nestettä, (7) vesi kiehuu kattilassa, (8) iso, ei litteä esine heitetään jokeen ja se uppoaa, (9) koira juo vettä kupista, (10) litteä esine (muovinen leikkilaiva) tippuu veden pinnalle ja (11) mies kulkee kumisaappaissa möräällä lattialla.

Testi toteutettiin Turun yliopiston venäjän kielen ja suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen oppitunneilla marraskuussa 2015. Siihen osallistui yhteensä kolmella testikeralla osana suurempaa osallistujajoukkoa yhteensä 18 suomea äidinkielenään puhuvaa yliopisto-opiskelijaa. Osallistujien määrä ei ole suuri, ja sen takia on mahdollista, että testin tuloksissa korostuu yksilöllinen vaihtelu.⁹

3.3 Kyselytutkimus veteen liittyvistä imitatiiveista

Tätä artikkelia varten¹⁰ toteutin Webropol-ohjelmalla laaditun kyselytutkimuksen suomen veteen liittyvien imitatiivien merkityseroja tutkiakseni. Kyselyssä oli 50 kohtaa, joista pakollisiin kohtiin vastattiin klikkaamalla yksi valmiista vaihtoehdoista. Lisäksi vastaajille annettiin mahdollisuus kommentoida avoimiin tekstikenttiin. Tekemällä pakollisista osioista mahdollisimman nopeita ja helppokäyttöisiä pyrittiin estämään testin jättäminen kesken.

7 Tässä mielessä elektroninen vastaustapa, jossa edellinen vastaus katoaisi näkyvistä uuden tullessa vastattavaksi voisi olla parempi. Se kuitenkin vaatisi toteutuakseen tietokoneluokkaa. Toki kokeesta voisi kehittää myös jatkoversion, joka toteutettaisiin täysin etänä ilman valvontaa. Tällöin ääneen ja kuvaan liittyvät ongelmat voisivat kuitenkin vaikuttaa aineiston luotettavuuteen ja jouduttaisiin luopumaan spontaanien vastausten toiveesta.

8 Videoaineisto (Viimaranta–Aleksandrova–Bogomoloff–Pasmor–Tikkanen 2015) on saatavilla pyydetessä tekijältä ja käytettävissä jatkotutkimuksiin.

9 Toisaalta vastaavia koehenkilömääriä on käytetty muissakin samantyyppisissä menetelmin tehdyissä vertailevissa tutkimuksissa: mm. Johan Blombergin liikkeen kielentämistä tutkineessa väitöskirjassa ruotsinkielisiä koehenkilöitä oli 16, ranskan- ja thainkielisiä 13 ja thainkielisiä 14 (Blomberg 2014: 178). Joka tapauksessa 18 koehenkilöä on huomattavasti enemmän, kuin mitä perinteisessä elisitaatiossa on yleisesti käytetty olettaen, että kuka tahansa oikein valittu informantti voisi antaa saman tiedon.

10 Kyselytutkimuksen tuloksia on venäjään verrattuna ja venäjän kielen näkökulmasta käsitelty myös venäjäksi julkaistussa artikkelissa (Viimaranta–Bogomolov 2020).

Vaikka vastattavia kohtia oli runsaasti, pystyi tekstin tekemään kommentoimatta noin 10 minuutissa. Taustatietoina kysyttiin ikää, sukupuolta, synnyinpaikkaa ja asuinpaikkaa.

Kysely koostui kolmentyyppisistä tehtävistä: korvaustesteistä, piirteiden määrittelytehtävistä ja yksittäisten lauseiden hyväksyttävyyttä tai imitatiivin merkitystä testaavista tehtävistä¹¹. Korvaustestitehtävissä testattiin lähimerkityksisten imitatiivien (*loiskis*, *roiskis*, *pläts*, *molskis*, *polskis*) käytettävyyttä samassa lausekontekstissa, ja vastaajien tuli valita, onko lause ”luonteva”, ”epäluonteva” vai ”en itse käyttäisi, mutta joku muu voisi käyttää”. Vastausvaihtoehdot ”luonteva” ja ”en itse käyttäisi mutta joku muu voisi käyttää” tulkittiin todistusaineistoksi käytön mahdollisuudesta.

Piirteiden määrittelytehtävissä käsiteltiin kutakin imitatiivista eri merkityspiirteiden osalta. Testattavat piirteet olivat seuraavat: voi kuvata toistuvaa ääntä (kyllä/ei); mikä tuottaa äänen (vesi tai neste yksin / vesi tai neste kontaktissa esineen kanssa / vesi tai neste yksin tai kontaktissa esineen kanssa); syntykö ääni veden pinnassa vai syvemmällä vedessä (veden pinnassa / syvemmällä vedessä / pinnassa tai syvemmällä vedessä / ei kummassakaan); onko äänen tuottava esine litteä (litteä / ei litteä / ei tässä merkitystä); uppoaako esine veteen (uppoaa / ei uppoa / ei tässä merkitystä); onko kuvattava ääni selkeä ja heleä ”puhdas” vai epäselvä ja hälyinen ”epäpuhdas” (”puhdas”/”epäpuhdas” / voi olla kumpi vaan). Merkityspiirteet oli määritelty aiemmin tehdyn elisitaatiotestin tuloksia hyödyntäen.

Kysely oli auki kolmen päivän ajan helmikuussa 2017, ja linkkiä siihen jaettiin opiskelijalistoilla. Kolmessa päivässä kyselyyn saatiin 124 vastausta äidinkielisiltä suomenpuhujilta (joista yksi ilmoitti olevansa kaksikielinen: suomi–ruotsi). Vastaajien ikäjakauma oli 20–54 vuotta, mutta 92 prosenttia heistä oli 21–26-vuotiaita. Vastaajista 84 prosenttia oli naisia. He olivat kotoisin eri puolilta Suomea, suurin osa kuitenkin Länsi- tai Etelä-Suomesta.

Vapaaehtoiseihin kommenttilaatikoihin oli jätetty hyvin eri tyyppisiä kommentteja imitatiiveista, niiden lausekonteksteista ja käyttömahdollisuuksista. Kommentteja oli jättänyt kohdasta riippuen 11–36 vastaajaa. Kyselyn alkupuolella kommentteja oli enemmän kuin loppupuolella. Kommentoijat olivat usein samoja henkilöitä, eikä vastaajista suurin osa käyttänyt ollenkaan kommentointimahdollisuutta.

4 *Elisitaatiotestin tulokset*

Elisitaatiotestin tulokset esitetään taulukossa 1, jossa verrataan koehenkilöiden vastauksia tutkimusryhmän ennakko-oletuksiin tilanteessa käytettävissä olevista sanoista ja näiden varianteista.

11 Yksittäisten sanojen merkitystä testaavissa kysymyksissä testattiin mm., mitä annetuista vaihtoehdoista koehenkilöt hyväksyivät sanalla *pläts* kuvattaviksi ääniksi. Jätän nämä kysymykset analyysin ulkopuolelle, koska niitä ei liittynyt kyselyssä kaikkiin sanoihin.

Taulukko 1. Elisitaatiotestin sanatason vastaukset.

VIDEO	Odotuksenmukaiset vastaukset	Muut veteen liittyvät imitatiivit	Veteen liittymättömät imitatiivit	Substantiivit	Tyhjät kpl (% kaikista vastauksista)	YHT.
1. (litteä kivi lavuaariin)	pläts (4), lätsis, plöts	molskis (3), loiskis (2), plumps (2), loisk, molsk, plomps, plombs	-	-	1 (6 %)	18
2. (kuplat pillistä)	pulp (5), plup, bulbul, plup plup, pul, puli, pulpul	solli, plur, plur plur, porin porin	pripripriprip	-	2 (11 %)	18
3. (aallot lyövät merenrantaan)	-	koh, kofi, kofi kofi kofi	huush, shh (2), shhh, shluush, sluus, vus, vuush	kohina (2)	5 (28 %)	18
4. (veden valuminen norona hanasta lavuaariin)	lir (2), liri (4), liriliri, lori, lorilori, lorin (2)	tip, plip plop	-	lirinä, lorina	3 (17 %)	18
5. (käveleminen vettä sisältävissä kumisaappaissa määrällä lattialla)	lits, lots, läts	loti, hölsk (2), loisk, molsk (2), pläts pläts, plörts, plöts plöts, plötsplits, sklurts	-	lotina	3 (17 %)	18
6. (nesteen nielemisen ääni)	gluk (2), kluk, klu- klu, klump, klunk (4), klunks (3), kulk	liriliri, pulp pulp, pursk	-	-	2 (11 %)	18
7. (poreillen kiehuvan veden ääni)	plupluplu, por (2), pori, porpor, pulp	hulu, hum, huu, khloo, kohikohi	-	kohina, porina	5 (28 %)	18
8. (kivi uppoaa jokeen)	loisk, loiskis (4), löts, molsk, molskis, pläts, plöts	plits-plänks, plomps, plompsis, plumps (3), plumpsis, polskis	-	-	-	18
9. (koira juo vettä kupista)	flotk-flotk, latk, litk, laplap, lip (4), lip lap, lops, lurp lurp, lurps, slurps (3)	-	-	latkutus	2 (11 %)	18
10. (leikkilaiva tippuu veden pinnalle)	lits, lots, läts (2), lätsis, pluts, pläts, plöts (2)	loisk (2), loiskis, läiskis (2), molsk, plop	klitsk-slutst, plotm	-	-	18
11. (kumisaappaat määrällä alustalla)	liti, lits, lots, lits läts, lotin, läts (5), lätsis, pläts	läisk, läiskis, thits-tläts- tlots	kläps, pumpurum- pum, tap tap	-	-	18

”Odotuksenmukaiset vastaukset” -sarakeessa on annettu tulkintani mukaan odotuksenmukaiset vastaukset. Tulkinta perustuu myös toisen osatutkimuksen tuloksiin ja on täten eri kuin tutkimusryhmälläni oli tutkimuksen tekoaikana tai mitä on aiemmin julkaistu (Viimaranta ym. 2016). Sarakeessa ”muut veteen liittyvät imitatiivit” annetaan muita sanoja, joiden merkitys liittyy veden ääniin. Tämä yhteys veteen ilmenee esiintymisestä muuallakin aineistossa tai aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa. ”Veteen liittymättömiksi imitatiiveiksi” luokitellut sanat eivät sisällä selkeää veden äänen elementtiä, ja ne ovat myös useissa tapauksissa okkasionaalisia, ”puolivillejä”. Toki koehenkilö on silti käyttänyt sanaa, joten ei voi sanoa, etteivätkö sanat voisi kuvata veteen liittyvää tilannetta.

Tulkitsen kuitenkin oman kieli-intuitioni perusteella, että nämä imitatiivit voisivat kuvata myös muunlaista tilannetta, myös sellaista, jossa neste ei ole lainkaan osallisena ääni- tai muuhun aistimukseen.

Taulukkoon sisältyy myös tieto siitä, kuinka monta vastaajaa on jättänyt kunkin kohdan tyhjäksi. Kommentoin seuraavaksi aineistoa videonpätkä kerrallaan.

4.1 Videoista saadut vastaukset

Video 1 (litteän pienen kiven tippuminen ja uppoaminen pesualtaaseen)

Ensimmäisessä videoklipissä (litteän pienen kiven tippuminen ja uppoaminen pesualtaaseen) tutkijaryhmän oletus oli, että se olisi tyypillinen tapaus *pläts(is)*-sanan käytöstä. Koehenkilöiden vastauksissa on koko kirjo erilaisia vastauksia, mutta niissä on kuitenkin paljon yhteistä. Puolet annetuista vastauksista alkaa konsonanttiyhdistelmällä *pl-* ja kaikki päättyvät *-s* lukuun ottamatta niitä imitatiiveja, joista on olemassa myös *-is*-päätteen variantti (*loisk*, *molsk*). Ennalta oletettu vakiintunut *pläts(is)* esiintyy vastauksissa muodoissa *pläts*, *plöts* ja *lätsis*. Myös *molskis* ja *plomps/plumps/plombs* esiintyvät. Kaikkien koehenkilöiden vastaukset tähän kohtaan ovat sellaisia, joita pidän tunnistettavina veteen liittyvinä imitatiiveina, ja niissä on myös konventionaalista nesteeseen liittyvää äännesymboliikkaa etenkin *l*-fonesteemin esiintymisympäristöjen ja kontaktia kuvaavien loppukonsonanttiyhtymien muodossa (Jääskeläinen 2015, 479–481). Variaatio vastauksissa odotuksenmukaisten ja muiden veteen liittyvien imitatiivien kesken voi selittyä videonpätkän esittämän tilanteen eri osiin fokuoitumisena: siinä missä oman tulkintani mukaan odotuksenmukainen vastaus esittää litteän kiven osumista veteen, kuvaavat muut annetut vastaukset tilannetta joko veden pinnan reaktion (*loisk*, *molsk*) tai kiven uppoamisen (*plumps*, *plomps*, *plombs*) kautta (vrt. mts. 470, 488).

Koehenkilöistä vain yksi jätti vastaamatta. Tilanne oli siis koehenkilöille helposti kielellistettävä, eikä vastauksissa ollut niin paljon variaatiota kuin monien muiden videoiden kohdalla.

Video 2 (pillillä veteen puhallettavat kuplat)

Toisessa videossa näytettiin kuplia, jotka syntyvät puhallettaessa veteen pillillä. Ennako-oletuksena oli, että suomeksi tilannetta kuvataan sanoilla *puli* ja *pulp*. Koehenkilöistä 11/18 käytti odotuksenmukaista imitatiivia (muodoissa *pulp*, *plup*, *bulbul*, *plup plup*, *pul*, *puli*, *pulpul*) ja neljä muita veteen liittyviä imitatiiveja *sol*, *plur*, *plur plur* ja *porin porin*. Käytetyissä sanoissa toistuu veden äänille tyypillinen *pl*-alku ja muita *l*-fonesteemin käyttöjä sekä loppukonsonanttina toistuvuutta osoittava *-r* (Jääskeläinen 2015). Okkasionaalisenä voinee pitää muotoa *prippripprip*, jonka olen luokitellut veteen liittymättömäksi. Kaikkienensa toisen videon vastaukset olivat melko odotuksenmukaisia, ja vain kaksi jätti vastaamatta.

Video 3 (aaltojen lyöminen merenrantaan)

Kolmannessa videossa aallot löivät voimalla merenrantaan. Oletuksena oli, että nimenomaisesti tätä tilannetta kuvaamaan ei ole suomessa imitatiivia. Videolla kuului heikon aaltojen äänen lisäksi tuuleen yhdistettävissä oleva suhina.

Suomenkielisistä vastaajista viisi eli lähes kolmannes jätti tyhjän kohdan ja kaksi kirjoitti substantiivin *kohina*. Loput käyttivät imitatiiveja, jotka joko liittyvät muihin veden ääniin (*koh, kohi, kohi kohi kohi*) tai olen luokitellut muiksi imitatiiveiksi. Käytetyt muut imitatiivit *shh, shhh huush, shluush, sluus, vus* ja *vuush* ovat puolivillejä. Puhujat ovat siis käyttäneet aaltojen ja mahdollisesti tuulen ääntä kuvailemaan suhuäänteitä ja *h*-äänteitä, mikä on yhteensopivaa Jääskeläisen (2015, 483) tietojen kanssa ilmavirtaan assosioituvasta äännesymboliikasta.

Oletus vakiintuneen ilmaisutavan puutteesta vahvistui tyhjäksi jätettyinä kohtina, 38 prosenttia vastaajista oli joko jättänyt kohdan tyhjäksi (5) tai vastannut substantiivilla (2).

Video 4 (veden valuminen hanasta lavuaariin)

Neljännessä videossa vettä valui norona hanasta lavuaariin. Tutkimusryhmän oletus oli, että tätä kuvattaisiin suomeksi sanalla *liri* tai *liriliri*.

Suomenkielisten vastaajien vastauksista 10 oli oletuksenmukaisia, variantteina *lir, liri, lililiri, lori, lorilori* ja *lorin*, jotka sisältävät juoksevaan veteen liittyvän *lvr*-juurihahmon (Jääskeläinen 2015, 494) sekä toistoa. Muita veteen liittyviä imitatiiveja olivat *tip* ja *plip plop*. Kukaan vastaajista ei käyttänyt sanoja, jotka luokittelisin muiksi imitatiiveiksi. Substantiiveja oli kaksi: *lirinä* ja *lorina*.

Hieman yllättäen kolme vastaajaa (17 %) oli jättänyt kohdan tyhjäksi. 61 prosenttia vastaajista käytti vakiintunutta sanaa, vain kaksi vastaajaa käytti muuta veteen liittyvää vakiintunutta imitatiivia, eikä kukaan käyttänyt muita imitatiiveja.

Video 5 (märillä kumisaappailla märällä lattialla)

Viidennessä videossa mies kävelee märällä lattialla kumisaappaissa, joiden sisällä on vettä. Emme olettaneet, että tälle tapahtumalle olisi olemassa yksi suomen sana. Vastaajat tuottivat joukon erilaisia mutta selkeästi veteen liittyviä imitatiiveja: odotuksenmukaiset *lits, lots, läts* sekä *loti, hölsk, loisk, molsk, pläts pläts, plörts, plöts plöts, plötsplits* ja *sklurts*. Näiden sanojen muoto on jälleen yhteensopiva veden ääniin liittyvän äännesymboliikan kanssa. Tilannetta kuvattiin lähes yksimielisesti imitatiivein; vain yksi vastaaja kirjoitti substantiivin *lotina*.

Video 6 (nesteiden nieleminen)

Kuudennessa videossa nainen nielee nestettä. Oletimme, että suomeksi tämä ilmaistaisiin imitatiivilla *klunk* (samaa mieltä näyttää olevan Jääskeläinen 2015, 494; myös ruotsiksi *klunk* merkitsee kulausta.)

Koehenkilöiden vastauksissa on huomattavaa variaatiota. Tulkitsen ennako-oletusta vastaaviksi nämä aineistossa esiintyvät loppukonsonantiltaan tai -konsonanttiyhtymältään vaihtelevat imitatiivit, joita on yhteensä 13/18: *gluk, kluk, klu-klu, klump, klunk, klunks* ja *kulk*. Niiden lisäksi kolme vastaajaa on käyttänyt muuta veteen liittyvää imitatiivia (*liriliri, pulp pulp, pursk*) ja kaksi jättänyt vastaamatta.

Video 7 (veden kiehuminen kattilassa)

Seitsemännessä videossa vesi kiehuu kattilassa poristen.

Kolmasosa vastaajista käytti odotuksenmukaista porisemiseen tai pulputtamiseen liittyvää imitatiivia (*plupluplu, por, pori, porpor, pulp*), neljä villimpää, mahdollisesti (mutta ei välttämättä) nimenomaan veteen liittyvää imitatiivia, ensinnäkin *hulu, hum* ja *huu* (veden tai ilmapirran ääniä), toisaalta *khloo* ja *kohikohi*. Lisäksi esiintyi kaksi substansiivisia *kohina* ja *porina*. Viisi vastaajaa eli lähes kolmannes jätti kohdan tyhjäksi.

Video 8 (kiven heittäminen jokeen)

Kahdeksannessa videossa painava mutta helposti nostettava esine (katukiveyksen kivi tai tiili) heitetään jokeen ja se uppoaa. Odotuksenmukaisiksi on tulkittu sanat *loisk, loiskis* (4), *löts, molsk, molskis, pläts, plöts*, joista *loisk(is)* oli selkeästi yleisin vastaus (5/18 eli 28 % vastaajista). *Loiskis*-sanalla on siis jokin sellainen merkityspiirre, joka tekee siitä todennäköisemmän tässä tilanteessa. Saman vahvistavat myös J. Leskisen (2001, 61) kyselytutkimuksen tulokset. Veden pintaan iskeytymisen ääniä ovat *loisk, loiskis, löts, molsk* ja *molskis*, joilla on kaikilla yhtenä konventionaalisen äännesymboliikan piirteenä veteen liittyvä konsonantti *l*- (Jääskeläinen 2015, 480) ja lopussa kontaktia kuvaava konsonanttiyhtymä.

Oletuksenmukaisten imitatiivien lisäksi vastauksissa esiintyi myös joukko muita veteen liittyviä imitatiiveja (*plits-plänks, plomps, plompsis, plumps, plumpsis, polskis*), joista *plits-plänks* täytynee tulkita okkasionaaliseksi, kun taas muut kuuluvat samaan, uppoamisen ääniin liittyvään sarjaan, joille yhteistä on *pl*-alku, joka kuvaa uppoamista (veden kupliessa). Tässä näkyy myös kieltenpuhujien käsitteistämiserö – osa informanteista kuvasi kiven tai tiilen heittämistä veteen iskeytymisen ja osa siihen uppoamisen näkökulmasta. Oletuksemme mukainen ensimmäinen näkökulma osoittautui koehenkilöiden parissa yleisemmäksi, mutta toiselta kannalta kuvaaviakin oli yli kolmannes vastaajista. Suuresta variaatiosta huolimatta on huomattava, että kaikki vastaajat käyttivät tämän tilanteen kohdalla veteen liittyvää imitatiivia.

Video 9 (koira juo vettä kupista)

Yhdeksännessä videossa koira juo vettä kupista. Tutkimusryhmä oletti, että tämä on suomeksi *lurps*. *Lurpsin* lisäksi tulkitsen odotuksenmukaisiksi myös saman sarjan imitatiivit *lurp lurp* ja *shurps* sekä verbeistä *latkia* ja *litkiä* takaperoisjohdetut *latk* ja *litk* – ja ehkä niiden kanssa analogisen puolivillin imitatiivin *flokt-flokt*, jonka toisaalta voisi yhdistää

myös ilmapinnan ääniin (Jääskeläinen 2015) - sekä sanat *laplap*, *lip* (4), *lip lap*, *lops*. Vastajat eivät ole käyttäneet muita veteen liittyviä imitatiiveja – kaikki käytöt ovat tulkittavissa latkimiseen tai lappamiseen liittyviksi. Yksi vastaaja on lisäksi käyttänyt substantiivisia *latkutus* ja kaksi jättänyt kohdan tyhjäksi.

Video 10 (leikkilaiva tippuu lavuaariin)

Kymmenennessä videossa pieni litteähkö esine (muovinen leikkilaiva) putoaa lavuaariin veden pinnalle ja jää siihen kellumaan. Tutkimusryhmän oletus oli, että tämä olisi suomeksi ilmiselvästi (veden pintaan kohdistuvan liikkeen takia) *pläts*. Koska esine ei uppoa eikä aiheuta tippuessaan kovin huomattavia roiskeita oletimme, että tilanteesta ei voisi käyttää *molskis*-tyyppisiä imitatiiveja.

Suomenkielisistä koehenkilöistä puolet (9) käytti sanaa, joka on tulkittava odotuksenmukaiseksi (muotoina *lits*, *lots*, *läts*, *lätsis*, *pluts*, *pläts*, *plöts*), joilla kaikilla on nimenomaan veden pintaan kohdistuvan liikkeen merkitys. Silti myös muita veteen liittyviä imitatiiveja käytettiin, mukaan lukien niitä, joiden ennakolta oletettiin tässä tilanteessa olevan mahdollisia, koska leikkilaiva jäi kellumaan (*loisk*, *loiskis*, *läiskis*, *molsk*, *plop*). Määrältään näitä vastauksia oli lähes yhtä paljon kuin oletuksenmukaisia (7). Aineistossa esiintyy myös kaksi puolivillia imitatiivisia, joita en suoraan liittäisi veteen (*klitsk-slutst*, *plotm*), vaikka jälkimmäisessä onkin nesteiden äänille tyypillinen *pl*-alku. Kaikki vastaajat käyttivät kuitenkin vastauksessaan imitatiivisia eikä kukaan jättänyt kohtaa tyhjäksi.

Video 11 (kuivilla kumisaappailla märällä lattialla)

Viimeisessä, yhdennessätoista videossa mies kulkee sisältä kuivissa kumisaappaissa märällä kylpyhuoneen laattalattialla. Tutkimusryhmän oletus tästä tilanteesta oli, että suomeksi käytettäisiin imitatiiveja *lits* ja *läts* tarkemman merkityksen sanan puutteessa.

Oletuksenmukaisiksi olen tulkinnut sanat *liti*, *lits*, *lits läts*, *lots*, *lotin*, *läts*, *lätsis*, *pläts*, jotka muodostavat yhteensä 12/18 eli 67 prosenttia vastauksista. Muutamia muitakin veden ääniin liittyviä imitatiiveja on käytetty: *läisk* ja *läiskis* sekä villi *tlits-tläts-tlots*. Myös muita imitatiiveja on käytetty: *kläps*, *pumpurumpum*, *tap tap*. Kukaan vastaajista ei käyttänyt muita sanoja kuin imitatiiveja tai jättänyt kohtaa tyhjäksi.

4.2 Vastaamatta jättäminen ja samat imitatiivit eri tilanteissa

Tyhjien vastausten määrä vaihtelee erittäin paljon eri videoiden välillä (vrt. taulukko 1). Erityisen suuri osuus vastaamatta jättäneitä oli videoissa, joissa aallot lyövät merenrantaan (3. video, 28 % vastaajista) ja kuvataan poreillen kiehuva vettä (7. video, samoin 28 % vastaajista).

Yksittäisten vastaajien välillä on suurta vaihtelua tyhjäksi jätettyjen kohtien määrässä. Vastaajista 10/18 (56 %) vastasi jotain jokaiseen kohtaan. Kaksi vastaajaa oli jättänyt huomattavan paljon tyhjiä kohtia (5 ja 6), jotka keskittyivät testin alkuun, joten ilmeisesti he

ymmärsivät tehtävän vasta testin edetessä pidemmälle. Loput kuusi vastaajaa (33 %) jätti 1–3 kohtaa tyhjäksi.

Vastaajat eivät juuri toistaneet samoja sanoja eri tilanteissa. Pyrkimyksenä on siis ollut selvästi erottaa tilanteet ja niitä kuvaavat imitatiivit toisistaan. Kuten taulukosta 1 näkyy, eri vastaajilla puolestaan toistuivat samat sanat eri tilanteiden kuvauksessa. Ero saman videon kielellistämisen voi liittyä eroihin tilanteen tulkinnassa, sanojen merkityksen sumeuteen ja yksilöllisiin preferensseihin.

4.3 Onko veden ääniin liittyvä äännesymboliikka järjestelmällistä?

Kaiken kaikkiaan aineistossa esiintyvät sanat todistavat osaltaan sitä, että veden ääniin liittyvissä imitatiiveissa esiintyy säännöllisesti elementtejä, joita myös aiempi tutkimus on nestemäisyyteen liittänyt, kuten yleinen *l*-äänne (Jääskeläinen 2015, 471–481). Aineistossa esiintyvät sanat ovat äännesymbolikaltaan kiinnostavia paitsi siitä näkökulmasta, millaisia äänneitä ja äänneiden yhdistelmiä niissä esiintyy, myös siitä näkökulmasta, millaisia niissä ei esiinny. Esimerkiksi *k* ja *n* ovat aineistossa harvinaisia, samoin *p* (paitsi yhdistelmässä *pl*-). Tämä sopii yhteen sen tiedon kanssa, jonka mukaan *p*- ja *b*- liittyvät suomessa juuren alussa koviin ääniin ja *k*-äänneen tuottaja on materiaaliltaan kova tai kuiva, ja toisaalta *n*- esiintyy vain muutamien hiljaisten katkeamisäänten yhteydessä (Jääskeläinen 2015, 480–482). Toisaalta loppukonsonanteina aineistossa ei esiinny äänneiden sointuiseen loppuun yhdistettyjä *-m*- ja *-ŋ*-äänneitä (vrt. Jääskeläinen 2015, 483), niin kuin veden äänten tapauksessa onkin syytä olettaa.

Samalla aineistossa esiintyy myös muita suomen imitatiiveissa yleisesti esiintyviä äänneitä ja äänneyhdistelmiä. Veden äänien kuvaaminen ei näin vaadi nimenomaan vakiintuneesti veteen liitettyjä äänneitä. Myös subjektiivinen tilanteen tulkinta vaikuttaa valittavaan sanaan. Tutkimusasetelmassa ei ole otettu huomioon kaikkia sellaisia seikkoja, joiden voi aiemman tutkimuskirjallisuuden pohjalta olettaa nimenomaisesti erottavan samaan sarjaan kuuluvia lähimerkityksisiä sanoja.

Emme esimerkiksi voi tämän testin perusteella todentaa sitä eroa, jota on kuvattu yksittäisillä konsonanteilla ja konsonanttiyhitymillä alkaville imitatiiveille – ovatko konsonanttiyhitymillä alkavilla sanoilla kuvattavat ääneet todella voimakkaampi tai alultaan epäselvempiä ja monivaiheisempia kuin yksittäisellä konsonantilla alkavat (vrt. Jääskeläinen 2015, 480).

Suurimmassa osassa tapauksia liittyminen veteen kyllä näkyy koehenkilöiden vastauksissa, mutta eri veden ääniin liittyvien imitatiivien merkityserot vaikuttavat aineiston perusteella hyvinkin sumeilta ja subjektiivisilta. Tätä seikkaa voisi selvittää tarkemmin antamalla koehenkilöille vaihtoehtoja, joista heidän tulisi valita sopivin tiettyä tilannetta kuvaamaan.

5 Kyselytutkimuksen tulokset

5.1 Piirreanalyysin tuloksia

Taulukossa 2 esitetään tutkittavien imitatiivien keskeiset piirteet kyselytutkimuksen perusteella. Kuten kyselyn kuvauksesta yllä käy selville, eri ominaisuuksiin liittyviä vastausvaihtoehtoja on eri määrä, kahdesta neljään. Jotta kaikkia piirteitä voisi verrata keskenään, taulukkoon on otettu mukaan ne piirteet, joiden mukaan vähintään 65 prosenttia vastaajista on sanan määritellyt.

Taulukko 2. Veden ääniin liittyvien imitatiivien keskeiset piirteet kyselytutkimuksen perusteella.

SANA	PIIRRETESTIN OMINAISUUS JA OSUUS VASTAAJISTA (%)
<i>tip</i>	toistuva ääni (92 %), syntyy veden pinnassa (87 %), puhdas ääni (98 %)
<i>pläts</i>	aiheuttaa neste kontaktissa esineeseen (87 %), syntyy veden pinnassa (94 %), litteä esine (72 %)
<i>loiskis</i>	syntyy veden pinnassa (71 %)
<i>molskis</i>	neste kontaktissa esineeseen (80 %), esine uppoaa (90 %)
<i>pul(i)</i>	toistuva ääni (82 %)
<i>kohi</i>	aiheuttaa neste yksin (79 %), esineen litteydellä ei merkitystä (77 %), esineen uppoamisella ei merkitystä (69 %), ääni epäpuhdas (73 %)
<i>liri</i>	toistuva ääni (90 %), syntyy veden pinnassa (72 %), esineen litteydellä ei merkitystä (70 %), puhdas ääni (77 %)
<i>lits</i>	neste kontaktissa esineeseen (78 %), syntyy veden pinnassa (86 %), esine ei uppoa (65 %)
<i>läts</i>	neste kontaktissa esineeseen (78 %), syntyy veden pinnassa (94 %), litteä esine (73 %)
<i>klunk</i>	neste kontaktissa esineeseen (67 %), esineen litteydellä ei ole merkitystä (66 %)
<i>lurps</i>	neste kontaktissa esineeseen (65 %), esineen litteydellä ei merkitystä (68 %)
<i>polskis</i>	neste kontaktissa esineeseen (85 %), ääni syntyy veden pinnassa (80 %)
<i>roiskis</i>	

Taulukosta 2 huomataan, miten vähän kunkin sanan kohdalla on piirteitä, joista vastaajat ovat olleet melko yksimielisiä. Sanalla *roiskis* tällaisia piirteitä ei ole ainuttakaan. Suurimmasta osasta imitatiiveja vastaajat olivat samoilla linjoilla vain yhden tai kahden piirteen suhteen, ja enimmillään imitatiivien piirteistä oli yksimielisyyttä neljän piirteen verran.

Piirrekyselyn (taulukko 2) ja elisitaatiotestin (taulukko 1) tiedot eivät ole ristiriidassa keskenään. Esimerkiksi sanalle *tip* lähes yksimielisesti annettu piirre äänen toistuvuudesta vastaa imitatiivin käyttöä elisitaatiotestissä; sama koskee sen kuvaaman äänen määrittelyä veden pinnassa syntyneeksi.

Vaikka piirreanalyysi ei yksin riitä sanojen välisen merkityseron tulkitsemiseen vastausten suuren hajonnan takia, voi vastauksista kuitenkin havaita merkityspiirteiden säännönmukaisuuksia. Sanat *tip*, *puli*, *lits* ja *läts* voivat useiden vastaajien mielestä kuvata toistuvia ääniä, muut eivät. Äänen syntyminen veden pinnassa on merkittävää sanoille *pläts*, *loiskis*, *liri*, *lits*, *läts* ja *polskis*. Äänen tuottava esine on nimenomaisesti litteä sanoilla *pläts*, *lits* ja *läts*. Esineen tulkitaan uppoavan todennäköisesti, kun käytetään sanaa *molskis*.

Merkityspiirteistä äänen laatu (selkeys vs. hälyisyys) osoittautui epäonnistuneeksi tai huonosti selitetyksi: useat vastaajat kommentoivat, etteivät olleet ymmärtäneet, mitä kysymyksellä haettiin. Toisaalta äänen laadusta vallitsi muutamien imitatiivien kohdalla huomattava yksimielisyys. Sanan *tip* määritteli puhtaaksi (selkeäksi) 98 prosenttia vastaajista ja sanan *kohi* epäpuhtaaksi (hälyiseksi) 74 prosenttia.

Piirreanalyysitehtävä kirvoitti runsaasti kommentteja, joista useissa vastaajat kertoivat, mitä kuvattavissa olevat sanat tai annetut piirteet heidän mielestään tarkoittavat, tai ilmoittivat, että joku tai jotkut sanoista olivat heille vieraita. Sanojen merkityksen subjektiivisuus tuli hyvin esille kommentteissa, jotka sisälsivät paljon keskenään ristiriitaista tietoa – imitatiivi, jonka yksi vastaaja nimesi parhaimmaksi tiettyyn kontekstiin, saattoi toisen mielestä olla siinä täysin mahdoton. Kaikkien sanojen merkitystä vertailevat kommentit on lisätty taulukkoon 7.

Kyselytutkimuksen tulokset piirreanalyysin ja sen kirvoittamien kommenttien osalta osoittavat, että aiemman tutkimuksen ja kielten välisen vertailun pohjalta määritellyt piirteet eivät täysin kuvanneet niitä eroja, joita sanoilla kyselyyn osallistuneiden näkökulmasta oli. Piirreanalyysiin voisikin lisätä kommentoinnin perusteella uusia piirteitä. Yksittäisten vastaajien näkökulmana ne jäivät mielipiteen tasolle, mutta riittävän laaja vastaajajoukko osoittaisi niiden laajemman relevanssin.

5.2 Korvaustestien tuloksia

Kyselytutkimuksessa tutkittiin kolmella korvaustestillä sanojen *läts*, *pläts*, *polskis*, *roiskis*, *molskis* eroa. Korvaustestit edelsivät elektronisessa lomakkeessa piirreanalyysia, eikä vastaajilla ollut mahdollisuutta palata testissä taaksepäin, joten piirreanalyysissa annettavat merkityspiirteet eivät ole voineet vaikuttaa korvaustestien vastauksiin. Toisaalta korvaustestien antama johdattelupu on uskoakseni auttanut koehenkilöitä määrittelemään luotettavasti imitatiivien merkityspiirteitä.

Sanat *läts*, *pläts*, *polskis*, *roiskis*, *molskis* ovat tulkintani mukaan lähisynonyymeja – kuitenkin sillä erolla, että siinä missä *läts* ja *pläts* kuvaavat etenkin nesteeseen pintaan kohdistuvaa liikettä, *roiskis* liittyy roiskeisiin ja *polskis* sekä *molskis* tahdonalaisiin liikkeisiin syvemmällä vedessä. Tälle intuitiiviselle eronteolle ei kuitenkaan löytynyt perusteita elisitaatiotestistä, jossa erilaisia tippumiseen liittyviä tapahtumia kuvattiin näillä sanoilla osin

odotuksenvastaisesti. Korvaustestien ideana olikin testata sitä, missä määrin nämä sanat ovat toisillaan korvattavissa lauseissa, joihin oli valittu nimenomaisesti sanojen käyttömahdollisuuksiin oletettavasti vaikuttavia elementtejä.

Korvaustestin kommentointimahdollisuus antoi mielenkiintoisia tietoja sanojen semantiikasta. Lisäksi kommentit sisälsivät myös muuta tietoa. Ensinnäkin kommentoitiin sanojen yleistä käytettävyyttä, niiden olemassaoloa omassa idiolektissa ja tyyliin liittyviä seikkoja (puhekielisyys, lasten kieli). Toisaalta pohdittiin parasta sanaa ko. kontekstiin ja eri sanojen mahdollisuutta siinä – eli korvaustestin peruskysymyksenasettelua. Kolmanneksi kiinnitettiin huomiota sanojen välisiin eroihin joko kyseisessä kontekstissa tai yleisemmin ja muihin käyttökontekstin asettamiin rajoituksiin. Itse testiasetteluaakin kommentoitiin (*”Vain” olisi parempi, ”vaan” puhekielenomainen. / Onpa vaikeita!*) Monessa kommentissa korostettiin oman näkemyksen subjektiivisuutta muun muassa käyttämällä sanoja *mielestäni, minulle, itse käyttäisin* jne.

Neljän korvaustestin tulokset esitetään taulukoissa 3–6.

Taulukossa 3 esitettyjen tulosten perusteella lauseessa *Hän ajoi auton – – vaan jokeen* luontevia tai mahdollisia ovat *läts, loiskis* ja *molskis*, epäluontevia taas *polskis* ja *roiskis*. Annettujen tietojen osalta mielenkiintoista on *läts-*, *loiskis-* ja *molskis-*sanojen kohdalla se, miten moni (noin tai tasan puolet) vastaajista on valinnut vastausvaihtoehdon ”En itse käyttäisi, mutta joku toinen voisi käyttää”.

Auton ajaminen jokeen on oletettavasti joko erityistä huolimattomuutta tai poikkeuksellista tahallisuutta osoittava teko. Esimerkin konteksti ei kerro, tippuuko auto penkereeltä jokeen vai eteneekö se joen pohjaa myöten. Suurella osalla ihmisistä arkitieto siitä, mitä autolle tapahtuu jokeen ajettaessa, perustuu erilaisiin dramatisointeihin, kuten elokuvien näyttäviin kohtauksiin, ja harva on tällaista tapahtumaa nähnyt tai itse kokenut.

Tätä korvaustestiä kommentoitaessa suomenpuhujat (36 vastaajaa) kiinnittivät huomiota sanojen yleiseen käytettävyyteen tai kuulumiseen omaan idiolektiin (esimerkit 1–2), parhaaseen mahdolliseen sanaan ko. kontekstissa (3–4), ja muihin käyttökontekstin asettamiin rajoituksiin ja sanojen välisiin eroihin (5).

- (1) Aivan oudon kuuloisia lauseita. En ole kuullut tämänlaista enkä itse käyttäisi.¹²
- (2) Kaikki paitsi *polskis* ovat sanoja joita voisin käyttää, mutta en ehkä ihan tuossa asiayhteydessä.
- (3) Mielestäni kaikki ovat mahdollisia. Itse sanoisin ehkä ”hän ajoi auton pumps vaan jokeen” tai ”hän ajoi auton romputiromputi vaan jokeen”.)
- (4) *Loiskis* ja *molskis* kuvaavat ison vesimassan ääntä, jolloin ne sopivat parhaiten auton tuottamaan ääneen. *Polskis* on liian sympaattinen ja positiivinen, jos auton joutumista jokeen pitää epätoivottuna.

12 Vastaajien kommentit annetaan muuten alkuperäisessä kieliasussa, mutta yksittäisissä sanoissa olleet lyöntivirheet on korjattu.

Taulukko 3. Hän ajoi auton – – vaan jokeen. Korvaustestin vastaukset.

5. Hän ajoi auton pläts vaan jokeen.

Vastaajien määrä: 124

	n	Prosentti
Luonteva	45	36,29
En itse käyttäisi, mutta joku toinen voisi käyttää	64	51,61
Epäluonteva	15	12,1

6. Hän ajoi auton loiskis vaan jokeen.

Vastaajien määrä: 124

	n	Prosentti
Luonteva	32	25,81
En itse käyttäisi, mutta joku toinen voisi käyttää	62	50
Epäluonteva	30	24,19

7. Hän ajoi auton molskis vaan jokeen.

Vastaajien määrä: 124

	n	Prosentti
Luonteva	47	37,9
En itse käyttäisi, mutta joku toinen voisi käyttää	62	50
Epäluonteva	15	12,1

8. Hän ajoi auton polskis vaan jokeen.

Vastaajien määrä: 124

	n	Prosentti
Luonteva	3	2,42
En itse käyttäisi, mutta joku toinen voisi käyttää	16	12,9
Epäluonteva	105	84,68

9. Hän ajoi auton roiskis vaan jokeen.

Vastaajien määrä: 124

	n	Prosentti
Luonteva	7	5,65
En itse käyttäisi, mutta joku toinen voisi käyttää	22	17,74
Epäluonteva	95	76,61

- (5) Polskis viittaa aktiiviseen toimijaan, eikä auto voi polskia (eikä auton ajaja sen sisällä ollessaan). Pläts kuulostaa siltä, että auto suorastaan putosi veteen. Jos ajaa roiskis vaan, ei varmaankaan päädy kokonaan veteen mutta sen verran, että vettä roiskuu.

Taulukko 4. Masa vilkaisi ympärilleen ja luiskautti ruumiin jokeen – -. Korvaustestin tulokset.

11. Masa vilkaisi ympärilleen ja luiskautti ruumiin jokeen – polskis.

Vastaajien määrä: 124

	n	Prosentti
Luonteva	7	5,64
En itse käyttäisi, mutta joku toinen voisi käyttää	23	18,55
Epäluonteva	94	75,81

12. Masa vilkaisi ympärilleen ja luiskautti ruumiin jokeen – roiskis.

Vastaajien määrä: 124

	n	Prosentti
Luonteva	9	7,26
En itse käyttäisi, mutta joku toinen voisi käyttää	38	30,64
Epäluonteva	77	62,1

13. Masa vilkaisi ympärilleen ja luiskautti ruumiin jokeen – pläts.

Vastaajien määrä: 124

	n	Prosentti
Luonteva	34	27,42
En itse käyttäisi, mutta joku toinen voisi käyttää	42	33,87
Epäluonteva	48	38,71

14. Masa vilkaisi ympärilleen ja luiskautti ruumiin jokeen – molskis.

Vastaajien määrä: 124

	n	Prosentti
Luonteva	85	68,55
En itse käyttäisi, mutta joku toinen voisi käyttää	33	26,61
Epäluonteva	6	4,84

Taulukossa 4 esitettävien tulosten pohjalta lauseessa *Masa vilkaisi ympärilleen ja luis-kautti ruumiin jokeen* – luonteviksi arvioitiin sanat sanat *pläts* ja *molskis*, epäluonteviksi taas *polskis* ja *roiskis*. Etenkin sana *polskis* arvioitiin tässä kontekstissa epäluontevaksi – yli 75 prosenttia vastaajista oli tätä mieltä ja vain viitisen prosenttia piti esimerkkiä täysin luontevana. Kaikkein luontevin tässä kontekstissa oli vastaajien mielestä *molskis*, jota piti epäluontevana tässä kontekstissa vain 5 prosenttia vastaajista.

Ruumiinhevittämissä oli kommentoinut 33 vastaajaa. Kommenteista monet koskivat ruumista toimijana tai objektina ja selittivät täten sitä, miten sen ominaisuudet vaikuttavat lauseessa käytettävissä oleviin imitatiiveihin (esimerkki 6). Toki kommentoitiin myös sopivinta sanaa tilanteeseen (7–8). Myös kontekstia ja sen vaikutusta valittavaan sanaan puitiin (9–10).

- (6) Ruumis ei polski. Roiskuminen on pienempää veden liikettä kuin mitä ruumiin pudottamisesta syntyy. Pläts kuulostaa siltä, että ruumis osuu kovaa veden pintaan.
- (7) Molskis kuvastaa parhaiten uppoamisen ääntä.
- (8) Esimerkiksi polskis ja molskis viittaavat mielestäni lähinnä uimiseen, joten en missään nimessä käyttäisi sitä ruumiista.
- (9) Ruumiin tai minkä tahansa asian luiskauttaminen veteen on hyvin hiljainen teko, eli mikään polskis tai roiskis ei mielestäni siihen sovi.
- (10) Pläts kaipaasi mielestäni vauhdikkaampaa toimintaa kuin luiskauttaminen ollakseen luonteva.

Taulukko 5 osoittaa, että lauseessa – *Anna sukelsi veteen* luonteviksi arvioitiin kaikki vertailtavat imitatiivit, tosin sanojen *pläts* ja *roiskis* kohdalla oli myös huomattavia määriä vastaajia, jotka pitivät niitä epäluontevina. Toisaalta oli myös vastaajia, jotka kommentoivat nimenomaan *roiskis*-sanan olevan luontevin tästä joukosta. Monet vastaajista kommentoivat tätä korvaustestiä siitä näkökulmasta, että *pläts*-sanan käyttö vaatii epäonnistunutta sukellusta (mahalaskua veteen).

Korvaustestissä olleiden vaihtoehtojen eroja on kommentoitu mm. seuraavilla tavoilla (11–12):

- (11) Molskis hyppää korkealta, loiskis matalalta, polskis sukeltaa vedessä ollessaan.
- (12) Kaikki sopivat, mutta niistä tulee eri mielikuvat. Pläts - mahapläiskä. Molskis - pommihyppy laiturilta tms. Roiskis - juokseminen rannalta veteen ja sukellus niin että vesi roiskuu. Polskis - vähän kuin roiskis mutta 'iloisemmin', ehkä jotenkin hitaammin ja leikitellen? Loiskis on aika neutraali.

Taulukko 5. – – Anna sukelsi veteen. Korvaustestin tulokset.

16. Pläts – Anna sukelsi veteen.

Vastaajien määrä: 124

	n	Prosentti
Luonteva	27	21,77
En itse käyttäisi, mutta joku toinen voisi käyttää	41	33,07
Epäluonteva	56	45,16

17. Molskis – Anna sukelsi veteen.

Vastaajien määrä: 124

	n	Prosentti
Luonteva	94	75,81
En itse käyttäisi, mutta joku toinen voisi käyttää	26	20,97
Epäluonteva	4	3,22

18. Roiskis – Anna sukelsi veteen.

Vastaajien määrä: 124

	n	Prosentti
Luonteva	30	24,19
En itse käyttäisi, mutta joku toinen voisi käyttää	44	35,49
Epäluonteva	50	40,32

19. Polskis – Anna sukelsi veteen.

Vastaajien määrä: 124

	n	Prosentti
Luonteva	50	40,32
En itse käyttäisi, mutta joku toinen voisi käyttää	37	29,84
Epäluonteva	37	29,84

20. Loiskis – Anna sukelsi veteen.

Vastaajien määrä: 124

	n	Prosentti
Luonteva	73	58,87
En itse käyttäisi, mutta joku toinen voisi käyttää	40	32,26
Epäluonteva	11	8,87

Taulukko 6. – –! Poika heitti muovisen veneen ammeeseen kellumaan. Korvaustestin tulokset.

22. Pläts! Poika heitti muovisen veneen ammeeseen kellumaan.

Vastaajien määrä: 124

	n	Prosentti
Luonteva	98	79,03
En itse käyttäisi, mutta joku toinen voisi käyttää	19	15,32
Epäluonteva	7	5,65

23. Molskis! Poika heitti muovisen veneen ammeeseen kellumaan.

Vastaajien määrä: 124

	n	Prosentti
Luonteva	40	32,26
En itse käyttäisi, mutta joku toinen voisi käyttää	28	22,58
Epäluonteva	56	45,16

24. Loiskis! Poika heitti muovisen veneen ammeeseen kellumaan.

Vastaajien määrä: 124

	n	Prosentti
Luonteva	80	64,52
En itse käyttäisi, mutta joku toinen voisi käyttää	27	21,77
Epäluonteva	17	13,71

25. Porskis! Poika heitti muovisen veneen ammeeseen kellumaan.

Vastaajien määrä: 124

	n	Prosentti
Luonteva	5	4,03
En itse käyttäisi, mutta joku toinen voisi käyttää	22	17,74
Epäluonteva	97	78,23

26. Roiskis! Poika heitti muovisen veneen ammeeseen kellumaan.

Vastaajien määrä: 124

	n	Prosentti
Luonteva	49	39,52
En itse käyttäisi, mutta joku toinen voisi käyttää	41	33,06
Epäluonteva	34	27,42

Kuten näemme taulukosta 6, lauseessa – – *Poika heitti muovisen veneen ammeeseen kellumaan* vastaajat pitivät sanoja *loiskis*, *pläts* ja *roiskis* luontevina ja sanaa *polskis* epäluontevana. *Molskis*-sanan luontevuudesta lauseessa ollaan eri mieltä. Tätä korvaustestiä kommentoi 25 vastaajaa. Yksi ryhmä vastauksia oli jälleen sanojen yleiseen käytettävyyteen liittyvät kommentit (esimerkit 13–14). Toiset kommentoivat, mikä tai mitkä sanoista kävisivät parhaiten tähän yhteyteen (15–17).

- (13) Tässä vaiheessa on todettava, että itse käyttäisin tuskin mitään näistä sanoista missään yhteydessä, paitsi ehkä *pläts*-sanaa. Muut ovat teennäisiä. *Polskis* viittaa selkeästi *polskahtamiseen* (iloinen uintitapahtuma). *Roiskis* viitannee siihen, että vettä *roiskahtaa*, samoin *loiskis*. *Molskis* on epämääräinen.
- (14) *Roiskis* ja *polskis* sanat eivät mielestäni sovi lause yhteyden kanssa ollenkaan. *Roiskis* on liian suurieleisen kuuloinen kuvailemaan muovista (olettaen pientä lelua) venettä joka heitetään ammeeseen. *Polskis* ei mielestäni sovi tähän kohtaan sillä sanasta tulee esim. *lätäkköleikit* mieleen, kun lapset hyppivät *lätäköissä*. *Pläts* ja *molskis* mielestäni kuvaavat hyvin veneen aiheuttamaa ääntä/liikettä vesimassassa. *Loiskis* ei kuulosta huonolta eikä hyvältä tässä yhteydessä.
- (15) Muovisen veneen heittäminen ammeeseen kellumaan on kevyt liike veden suhteen, joten siihen sopii mielestäni *pläts* ja *roiskis*, kun vettä *roiskahtaa* pois veneen tieltä. Miksei myös *loiskis*.
- (16) Tässä *roiskis* toimii, kun esine on pieni.
- (17) Muovinen vene vain *lätsähtää* pintaa vasten joten *pläts* sopii parhaiten.,

Kaikki väitteet, joilla kommentoijat vertailivat eri korvaustestien kommenttikentissä ja aiemmin kuvatussa piirreanalyysitehtävässä sanojen merkitystä yleensä, on kerätty taulukkoon 7. Koska joissain tapauksissa kommentointi kohdistuu sekä konkreettiseen korvaustestiin että sanojen merkitykseen laajemmin, on taulukossa myös tieto siitä, mihin kohtaan kommentti on annettu.¹³ Taulukon 7 kommentteista yksikään ei koske sanaa *läts*. Sanaa *pläts* kuvataan toisaalta liittyväksi ”pieneen määrään matalaa vettä”, toisaalta ”ison [esineen] putoamiseen veteen”, ”voimakkaaseen ääneen”, joka kuitenkin ”liian kevyt ruumiin uppoamiselle” tai kuvaa ”kevyttä esinettä, joka kelluu pinnalla ja loiskuttaa vettä ympärilleen”. Sanan *polskis* liittymisen ihmisen toimintaan, kuten jalan tai käden liikkeeseen, mainitsee usea vastaaja, samoin sanan *roiskis* liittymisen roiskimiseen tai roiskeisiin. *Molskis* taas yhden vastaajan mielestä ”kuuluu jostain mikä menee ainakin käymään pinnan alla”, toisen mielestä liittyy jonkin ison putoamiseen veteen, ”painavan uppoamiseen veteen”, ”voi kuulua luiskauttaessa”, ”käyttäisin vain eläviin asioihin, kuten ihmiset tai kalat”.

¹³ Lauseen – – *Anna sukelsi veteen* tapauksessa koehenkilöt eivät kommentoineet sanojen merkitystä tavalla, jonka voisi ajatella olevan yleistettävissä.

Taulukko 7. Sanoja yleisellä tasolla vertailevat kommentit korvaustesteissä ja piirreanalyysitehtävissä.

Testilause/piirre-analyysitehtävä	Kommentti
<i>Hän ajoi auton – – vaan jokeen</i>	”Roiskis” ei jotenkin voi pitää sisällään sitä, että jokin uppoaa syvään veteen. Pläts tuntuu myös siltä, että kyseessä olisi joku pieni määrä matalaa vettä, johon ei voi upota, mikä ei sovi jokeen.
	Loiskis, molskis ja roiskis sopivat paremmin toisenlaisiin tilanteisiin. ”Kivenmurikka tippui molskis veteen.” ”Sammakko hyppäsi loiskis veteen.” ”Aada heitti vettä roiskis Mikon päälle.” Lisäksi polskis voisi olla: ”Kala ponkaisi vedestä polskis ilmaan.”
	Polskis tuo liialti mieleen verbin ”polskia”, eivätkä autot polski jokeen. Myös roiskuminen tuntuu hassulta ajatukselta ko. kontekstissa. Plätsähtäminen, molskahtaminen ja loiskahtaminen tuovat eniten mieleen putoamisesta seuraavan äänen, roiskahtaminen siirtää ajatukset siihen veteen joka lentää.
	Polskis viittaa aktiiviseen toimijaan.
	Roiskis tarkoittaa mielestäni enemmänkin roiskivaa ääntä, kun roiskitaan vettä toisen päälle, kevyesti. Polskis taas on sopiva, kun joku polskii vedessä, ylös alas veden pinnalla.
	Itselle pläts vaikuttaa matalalta joelta, molskis syvältä. Polskis tuo mieleen uimisen, loiskis jonkun kevyemmän esineen ja roiskis vaikuttaa enemmän siltä, että vesi liikkuu.
	Polskis tulee jalasta tai kädestä, ihmisestä.
<i>Masa vilkaisi ympäriilleen ja luiskautti ruumiin jokeen – –</i>	Molskis voisi kuvata isoa ääntä, kun jokin painava uppoaa veteen. Muut ehkä enemmän roiskivaa ääntä, jota ei synny kun iso kappale luiskautetaan veteen.
	Polskis kuvaa polskimista jaloilla. Roiskis kuvaa enemmänkin roiskumista ja läikkymistä kun esineen pudottamisesta johtuvaa molskahdusta.
	Pläts ja molskis kuvaavat ehkä paremmin sitä kun jokin iso putoaa veteen.
	”Molskis” voi kuulua myös luiskauttaessa, pläts on liian voimakas ääni, jos luiskautetaan ruumis taidokkaasti siitä ei pitäisi koitua suuria roiskeita, ja polskis on tietoisemman tekemisen ääntä
	Polskis - taas turhan positiivinen, ja sopii ennemmin kun joku elävä olento liikkuu vedessä tuottaen jotain ääntä. Roiskis ja pläts - liian kevyt ääni ruumiin uppoamiselle jokeen.
	Lauseen aihepiirin takia en valitsisi sana vaihtoehdoksi polskista tai roiskista. Polskis sana tuo mieleen lasten (ja miksei aikuisten) vesileikit. Roiskis sana on enemmänkin veden äkkinäistä liikettä isommasta vesimassasta tiettyihin suuntiin, esim. auton ajaessa lätäkön yli se roiskii. Ruumis ei mielestäni roiskisi kun se tippuu vesimassaan. Molskis mielestäni kuvaa täydellisesti ruumiin kontaktia joen vesimassan kanssa.
	Polskis on enemmän uimista ja roiskis pikkuroiskeita vaan, pläts ja molskis luovat enemmän aaltoja ja kuvaa ehkä tapahtumaa paremmin muutenkin.

-- Poika heitti muovisen veneen ammeeseen kellumaan	Polskis tuntuu liittyvän vahvasti polskimiseen eli aktiiviseen toimintaan... Roiskis liittyy taas roiskimiseen -> älä roiski vettä!... tai esimerkiksi loska/kura roiskuu...
	Molskahdus kuvaa jotain, joka käy pinnan alla.
	Pläts ja loiskis kuvaavat mielestäni parhaiten kevyitä esineitä, jotka kelluvat vedessä ja loiskuttavat vettä ympärilleen.
	"Roiskis" tuntuu liittyvän "roiskia"-verbiin, eikä tunnu minusta luontevalta muunlaisia toimintoja tai toimintojen aikaansaamia ääniä kuvaamaan.
	Käyttäisin molskista vain eläviin asioihin, kuten ihmiset tai kalat.
	Molskis kuuluu jostain mikä menee ainakin käymään pinnan alla, kun isompi määrä vettä kääntyy nopeasti.
Piiireanalyysi-tehtävät	Tip on tiputtelevaa veden ääntä. Pläts on kun asia tai esine tippuu veteen. Mielestäni kuitenkin suhteellisen pieni esine. Loiskis on kevyttä veden ääntä, kun esimerkiksi kala (tai kalan pyrstö) käy veden pinnalla ennen sukeltamista taas veden pinnan alle. Molskis on kumea veden ääni, kun isompi esine tippuu veteen. Pul(i) on esimerkiksi ilmakuplan tekemä pyöreä ääni vedessä. Liri on kevyttä veden ääntä, kun vettä valuu jossain. Lits on liiskauksen ääni, eli esimerkiksi kun kävellään saappailla jonkin pehmeän esineen päälle, joka liiskaantuu kengän alla. Läts voi olla esimerkiksi saappailla kävelyä vesilammakossa, hieman kumeampi ääni kuin lits. Lurps on sitä, kun esimerkiksi koira lipaisee huuliaan, eli märkä ääni, mutta ei pakosti vedestä johtuva. Polskis on esim, kun ihminen ui ja polskii samalla, eli kumea ääni veden pinnan ylä- ja alapuolella. Roiskis on veden roiskinnan ääni, esim. ihminen roiskii vettä toisen päälle.
	tip = tippoja pläts = makoplätsi esim. loiskis, molskis = molahtaa veteen pul = tehdä kuplia veden alla puli, polskis = pulikoida liri = ohut tippuva vesivana lits = astuu johonkin märkään, vaikka kosteaan talouspaperiin tai lehtiin läts = edellinen, mutta enemmän vettä lurps = kuolaamisen ääni roiskis = runsaasti vesitippoja, esimerkiksi kun auto ajaa vesilätäköstä
	-skis-päätteiset sanat eivät kuvaa toistuvaa ääntä.
	Tip - yksittäisen pisaran ääni läheltä kuultuna Pläts - veden pintaan kohdistuva läiskäisy, esim kämmenellä tai mahalasku sukeltaessa. Loiskis -veteen kohdistuva kuopaiseva liike, vähän syvämpää kui pläts, ei silti iso asia, tai kaataa ämpärillä vettä ja vesi leviää loiskis vain pitkin lattiaa. Molskis - isompi asia molahtaa veteen, edellyttää toimijuutta, sukeltajuutta? Ihminen menee veteen molskis? Puli/pul - viittaa kuplintaan, vedessä joku tai jokin tekee kuplia. myös jonkinlainen vedenlhde voi solinan lisäksi pulista.

	<p>Kohi - vesimassat kohisevat. Tasaista runsasta veden liikettä. Myös sada voi tulla tasaisella suurella massalla, jolloin se voi kohista.</p> <p>Puli/pul - viittaa kuplintaan, vedessä joku tai jokin tekee kuplia. myös jonkinlainen vedenhde voi solinan lisäksi pulista.</p> <p>Kohi - vesimassat kohisevat. Tasaista runsasta veden liikettä. Myös sada voi tulla tasaisella suurella massalla, jolloin se voi kohista.</p> <p>Liri - pieni, tasaisen veden tulo, kokoluokkaa lirisemään jäänyt kraana kuitenkin niin, että vedentulo on katkeamatonta, vaikkakin vesivana ohut.</p> <p>Lits läts - pienellä asialla pieneen vesimäärään kohdistuva operointi, tulee mieleen mustikkaseella tai vesilätäköllä kämmenillään leikittelevä lapsi.</p> <p>Klunk - Klunk voi kuulua nielaistessa tai kun viemäri ikäänkuin vetää henkeä ja ottaa sitten taas kulauksen vettä sisäänsä. Samoin klunksutella voi vesipullo, josta kaataa vettä, ja pullo haukkaa tasaisin väliajoin vettä sisäänsä. Vedentulo on siis (säännöllisen) katkonaista, haukkauksenomaista.</p> <p>Lurps - nopea sisäänimaisu. Vettä kiinteämpi mutalammikko saappaan ympärillä voi sanoa lurps, kun massan sisään tulee ilmaa tai kun ei meinaa päästää tyhjiöstä kenkää takaisin. Suo voi sano lurps, viemärikin voi lurpsia, samoin vettä tai nestemäistä ruokaa hörppivä tai latkiva ihminen tai eläin.</p> <p>Polskis - tarvitsee ihmisen tai eläimen, veteen kohdistuva liike, kai yleensä takaraajoilla tai koko keholla, kuulostaa uppeluksiin menemiseltä, hylje voi pulahtaa kalliolta veteen sulavasti että polskis vaan.</p> <p>Roiskis - kun veteen kohdistuu voimaa ja vesi sinkoaa ympäriinsä useina pisaroina tai pisarakimppuina. Ei valtavan iso, mikään hyökyaaltomainen, vaan jotain pienempää roiskuvaa. Uudessa lapset roiskuttavat vettä toistensa päälle.</p>
	<p>Käyttäisin 'klunk', 'lurps' ja 'polskis' (mahd. myös 'puli') vain veden ja ihmiskehon/eläimen kontaktista veteen, en elottomien esineiden.</p>
	<p>Mielestäni pläts, loiskis, molskis, polskis ja roiskis kuvaavat ensisijaisesti ihmisen olemista vedessä.</p>

6 Lopuksi

Esitän tutkimusyhteisön arvioitavaksi tässä tutkimuksessa käytetyt keinot saada tietoa sanojen muodon ja merkityksen vakiintuneisuudesta. Tällainen tieto voisi olla hyödyllistä muun muassa sanakirjatyössä. Aiemmassa kuvauksessa (niin tutkimuskirjallisuudessa kuin sanakirjoissakin) tässä tutkimuksessa käsiteltyjen sanojen merkitys on määritelty lähinnä veden tai nesteen ääninä, harvoin tätä tarkemmin. Elisitaatiotestin tulokset osoittivat, että yksittäiset koehenkilöt pyrkivät tekemään eron eri käyttämiensä sanojen välille kuvatessaan erilaisia tilanteita. Toisaalta eri koehenkilöt käyttivät samoja sanoja eri tilanteita kuvaamaan. Elisitaatiotesti vaatii näin seuraajakseen sellaista tutkimusasetelmaa, jossa voidaan tarkastella samaan aihepiiriin liittyvien sanojen asettumista merkityksasteikolle. Tätä asteikkoa voi tarkastella sekä yleisen että yksilöllisen vaihtelun näkökulmasta. Jos aiemmin kuvatut äännesymboliset piirteet ovat yleistettävissä yksittäisten

sanojen merkityksiä selittäviksi, on samassa sarjassa olevien äännesymbolisten sanojen suhde sama kuin muiden sarjojen vastaavien jäsenten, vaikka eri koehenkilöt saattaisivatkin sijoittaa tietyn tilanteen eri kohdin tätä sarjaa. Tätä voi tutkia synonymian tutkimuksen menetelmin, kuten piirreanalyysin ja korvaustestin keinoin.

Imitatiivien merkityksen sumeudesta todistaa aineistossa eri veden ääniin liittyvien sanojen käyttö osin sekaisin. Tässä tutkimuksessa käsitellyistä suomen sanoista erityisen monimerkityksisiä tai merkitykseltään sumeita ovat sarjan *lits, lots, läts, pläts* edustajat, joita koehenkilöt ovat käyttäneet kuvaamaan niin uppoamista kuin muunkin tyyppistä kontaktia veden kanssa. Yksittäisistä sanoista merkitykseltään laajimmalta vaikuttaa *loiskis*, jota oli käytetty elisitaatiotestissä hyvinkin erilaisissa konteksteissa, joille ei löytynyt yhteisiä piirteitä piirreanalyysin avulla ja jota ei pidetty sopimattomana juuri mihinkään tutkittuun kontekstiin. *Roiskis* oli myös merkityspiirteiltään vaikeasti määriteltävä, mutta toisaalta selkeästi spesifimpi, koska se ei esiintynyt elisitaatiotestin vastauksissa. Useat kommentoijat yhdistivät sen nimenomaisesti roiskeisiin, mikä voi selittää sen määrittelemättömyyttä tutkimuksessa käytettyjen piirteiden kautta. Esiteltyjen tutkimusmenetelmien avulla saadut tulokset osoittavat laajemminkin, miten haastavaa sopivien tehtävien laatiminen on, koska ne väistämättä rakentuvat tutkija(ryhmä)n ennako-oletusten pohjalta, jotka vähän tutkittujen kielenyksiköiden kohdalla voivat osoittautua vääriksi.

Palaan artikkelin alussa esitettyihin tutkimuskysymyksiin. Veden ääniin liittyvien imitatiivien merkitys toisiinsa verrattuna on puhujakohtaista, mutta joitain puhujayhteyden jakamia piirteitä ja lainalaisuuksia niiden käytössä voi kuitenkin havaita. Eri puhujat ovat huomattavan erimielisiä sanojen merkityspiirteistä ja käyttömahdollisuuksista. Ei ole ennustettavissa, mitä imitatiivisia puhuja käyttäisi tietyssä tilanteessa. Yksittäisen sanan merkitystä vakiintuneemmaksi osoittautui liittyminen veden äänien semanttiseen kenttään. Sanoihin liittyy äännesymbolisia todennäköisyyksiä, mutta ei sääntöjä. Tulosten suuri variaatio osoittaa, miten epäluotettavaa voi olla tukeutua yhden tai muutaman kielnpuhujan tai kielentutkijankaan intuitioon.

Ratkaistaessa aineistonhankinnan kysymyksiä vähän tutkittujen semanttisten kategorioiden tapauksessa herää myös kysymys siitä, mikä oikeastaan on tutkimuksen kohteena. Kielentutkimuksessa käytetään nykyään aineistoja, jotka edustavat (aina sattumanvaraisuutta sisältävää) todellista käyttöä (mm. korpusaineistot), parhaiden kielenkäyttäjien abstrahoimia (kenties subjektiivisille tulkinnoille perustuvia) merkityseroja (sanakirjat, tutkimuskirjallisuuden esimerkit) tai puhujien omia epäluotettavia käsityksiä omasta kielenkäytöstään (kysely). Joskus saadaan juuri sitä mitä halutaan, mutta silti yksittäisiä käyttöjä (elisitointi). Erilaiset aineistotyyppit sisältävät siis yhtä lailla epäluotettavuutta aiheuttavia tekijöitä, joiden vaikutus analyysin luotettavuuteen jää kielentutkijan arvioitavaksi.

Lähdeluettelo

- ANTTILA, RAIMO 1976: Affektiivis[-deskriptiivis-onomatopoeetis]ten sanojen asema kielen merkkisysteemissä. *Virittäjä* 80 (1), 126–132.
- BAŃKO, MIROSLAW 2008: *Współczesny polski onomatopeikon*. PWN, Varsova.
- BLOMBERG, JOHAN 2014: *Motion in language and experience. Actual and non-actual motion in Swedish, French and Thai*. Doctoral dissertation. Lund University, Lund.
- DINGEMANSE, MARK 2012: Advances in the cross-linguistic study of ideophones. *Language and Linguistics Compass* 6 (10), 654–672. <https://doi.org/10.1002/lnc3.361>
- ENCKELL, PIERRE – RÉZEAU, PIERRE 2003: *Dictionnaire des onomatopées*. Presses universitaires de France, Pariisi.
- HINTON, LEANNE – NICHOLS, JOHANNA – OHALA, JOHN 1994: Introduction: Sound-symbolic processes. LEANNE HINTON, JOHANNA NICHOLS ja JOHN J. OHALA (toim.): *Sound Symbolism*, 1–12. Cambridge University Press, Cambridge. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511751806.001>
- ISHIBASHI, MIYUKI – KOPECKA, ANETTA – VUILLERMET, MARINE 2006: *Trajectoire: Matériel visuel pour élicitation des données linguistiques*. Laboratoire Dynamique du Langage. CRNS/Université Lyon 2, Lyon.
- JARVA, VESA 2003: *Venäläisperäisyys ja ekspressiivisyys suomen murteiden sanastossa*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- JÄÄSKELÄINEN, ANNI 2013: *Todisteena äänen kuva. Suomen kielen imitatiivikonstruktiot*. Unigrafia, Helsinki.
- 2015: Suomen äännesymboliikkaa imitatiivien kautta tarkasteltuna. *Virittäjä* 119 (4), 464–497.
- KOIVISTO, VESA 2013: *Suomen sanojen rakenne*. SKS, Helsinki.
- KS = *Kielitoimiston sanakirja*. Verkkojulkaisu, päivitetty 29.2.2016. Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone Oy, Helsinki.
- KULONEN, ULLA-MAIJA 1996: *Sanojen alkuperä ja sen selittäminen*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- LESKINEN, HEIKKI 1991: Vieläkö nuoret nurisevat? – Huomioita onomatopoeettisten sanojen tuntemuksesta ja tulkinnasta. *Virittäjä* 95, 355–371.
- LESKINEN, JUHA 1998: Miten vieraskielisiä imitatiiveja tunnustetaan? RIHO GRÜNTAL ja JOHANNA LAAKSO (toim.): *Oekeeta asijoo. Commentationes Fenno-Ugricae in honorem Seppo Suhonen sexagenarii 16.V.1998*, 310–331. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 228. Suomalais-ugrilainen seura, Helsinki.
- 2001: Suomalaiset, karjalaiset ja virolaiset korkeakouluopiskelijat imitatiivien käyttäjinä ja tuntijoina. JUHA LESKINEN (toim.): *Itämerensuomalaista ekspressiivisanaston tutkimusta*, 40–73. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- LÖNNROT, ELIAS 1958 [1867–1880]: *Suomalais-ruotsalainen sanakirja: Finskt-svenskt lexikon*, niteet 1–2. (3. manul-menetelmällä jälj. p.). WSOY, Helsinki.
- MIKONE, EVE 2002: *Deskriptiiviset sanat. Määritelmät, muoto ja merkitys*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- NIKITINA, TATIANA 2012: Russian verboids: a case study in expressive vocabulary. *Linguistics* 50 (2), 165–189. <https://doi.org/10.1515/ling-2012-0007>
- NS = *Nyky-suomen sanakirja*, niteet 1–6, 1992, 13. painos. MATTI SADENIEMI (päätoim.). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki ja WSOY, Juva.
- PAJUNEN, ANNELI 2015: Edellisen teeman merkitys kokeellisessa tutkimuksessa. Esitelmä Melko Yleistä Kielitiedettä XII -seminaarissa. Turun yliopisto 17.4.2015.
- PENTTILÄ, AARNI 1940: Deskriptiivisanojen tutkimusta. *Virittäjä* 44 (3), 246–253.
- 1963: *Suomen kielioppi*. 2., tark. painos. WSOY, Porvoo.
- PS = *Suomen kielen perussanakirja*. Valtion painatuskeskus ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 1990–1994, Helsinki.
- RAVILA, PAAVO 1952: Onomatopoeettisten ja deskriptiivisten sanojen asema kielen äännesysteemissä.

- Virittäjä* 56 (4), 262–274.
- RHODES, RICHARD 1994: Aural Images. LEANNE HINTON, JOHANNA NICHOLS ja JOHN J. OHALA (toim.): *Sound symbolism*, 276–292. Cambridge University Press, Cambridge. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511751806.019>
- RUOPPILA, VEIKKO 1934: Muutamia piirteitä puheesta. *Virittäjä* 38 (1), 22–34.
- 1935: Vokaalivaihtelu äänne- ja merkitysoyppillisena tekijänä. Piirteitä deskriptiivisistä sanoista. *Virittäjä* 39, 128–136.
- RYTKÖNEN, AHTI 1935: Deskriptiivisistä sanoista. *Virittäjä* 39, 90–102.
- 1940: *Eräiden itämerensuomen tm-sanojen historiaa*. Gummerus, Jyväskylä.
- RÄISÄNEN, ALPO 1983: Kantasanan ja johdoksen suhteesta. *Nykysuomen rakenne ja kehitys I*, 112–137. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- SKES = *Suomen kielen etymologinen sanakirja*. Osat I–VII. Suomalais-ugrilainen seura 1980–1987, Helsinki.
- SMS = *Suomen murteiden sanakirja*. Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 30. Kotimaisten kielten keskus 2012, Helsinki. Verkkojulkaisu. Saatavissa <http://kaino.kotus.fi/sms>. Jatkuvasti päivitettävä julkaisu. Päivitetty 18.5.2018 [viitattu 15.2.2019].
- TUURI, EMILIA 2015: Typologisen kieliaineiston elisitaatio kuva- ja videomateriaalilla. Esitelmä VXII Kielitieteen päivillä. Vaasa 23.5.2015.
- VANHATALO, ULLA 2001: Ekspressiivisanaston kontrastiivisen tutkimuksen mahdollisuuksista. JUHA LESKINEN (toim.): *Itämerensuomalaista ekspressiivisanaston tutkimusta*, 131–136. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- VANHATALO, ULLA 2005: *Kyselytestit synonymian selvittämisessä: sanastotietoutta kielenpuhujilta sähköiseen sanakirjaan*. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- VIIMARANTA, JOHANNA – ALEKSANDROVA, ANNA A. – BOGOMOLOV, ALEXEY S. – PASMOR, EKATERINA S. – TIKKANEN, LAURA 2015. Videoaineisto. Saatavissa tekijältä.
- 2016. ”Vodnye” zvukopodražanija v finskom i russkom jazykah. *Jazyk i kul'tura* 33 (1), 6–24.
- VIIMARANTA, JOHANNA – BOGOMOLOV, ALEXEY S. 2020 Opyt leksiko-semantičeskoj tipologii ”vodnyh” zvukopodražatel'nyh meždometij na materiale russkogo i finskogo jazykov. *Vestnik Tomskogo Gosudarstvennogo Universiteta. Filologija* 6, 5–29. <https://doi.org/10.17223/19986645/65/1>.
- VIIMARANTA, JOHANNA – VIHERVÄ, MARJU 2019. The use of onomatopoeic interjections in predicate function in Russian and other languages: A perspective from the corpus of parallel texts of the Russian National Corpus. *Scando-Slavica* 65 (2), 239–262. <https://doi.org/10.1080/00806765.2019.1672092>
- VISK = AULI HAKULINEN – MARIA VILKUNA – RIITTA KORHONEN – VESA KOIVISTO – TARJA RIITTA HEINONEN – IRJA ALHO 2004: *Iso suomen kielioppi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. Verkkoversio. Saatavissa: <http://scripta.kotus.fi/visk> [viitattu 27.2.2019].

JOHANNA VIIMARANTA: Established water-related imitatives in Finnish on the basis of different types of data

The article deals with Finnish imitatives (onomatopoeic interjections) concerning sounds made with water. These words include *klunk*, *kohi*, *kuoh*, *liri*, *liti*, *lits*, *loiskis*, *loti*, *läti*, *läts*, *molskis*, *pirsk*, *pläts*, *polskis*, *pori*, *pul(i)*, *roiskis* and *tip*. Different kinds of research data were used in order to find out how established these words are as to their meaning, form and use. The first method used was an elicitation test to find out which imitatives native speakers are likely to use in describing a certain situation. In the course of the elicitation test, 18 participants were shown 11 short video clips and were asked to describe, using one word, each situation shown. Secondly, the differences between the words were examined by having 124 participants answer an online questionnaire. The questionnaire included substitution tests, feature analysis and tasks on individual words. According to both the elicitation test and questionnaire data, speakers vary significantly in how they portray the difference between water-related imitatives. Certain shared features of meaning and tendencies in their use can, nevertheless, be noted. At the same time, the choice of a certain word in a concrete situation by an individual speaker cannot be predicted. While differences in meaning between water-related imitatives are not established, the fact that these words concern sounds made with water is. Thus, although word choice is not predictable, it is not coincidental, either. Furthermore, sound symbolism occurs in these words on the level of tendencies rather than rules. Different speakers have different opinions as to what kinds of semantic features a certain word possesses or in which situations the word can be used. Such variation shows how unreliable it can be to lean solely on the linguistic intuition of few informants (or even linguists). This speaks for the use of modern types of data collections that are available for many researchers since they do not require special equipment. This is especially useful when studying words that are not frequent enough to appear in dictionaries or have enough occurrences in linguistic corpora for general use.

Johanna Viimaranta
johanna.viimaranta@helsinki.fi
PL 24
00014 Helsingin Yliopisto